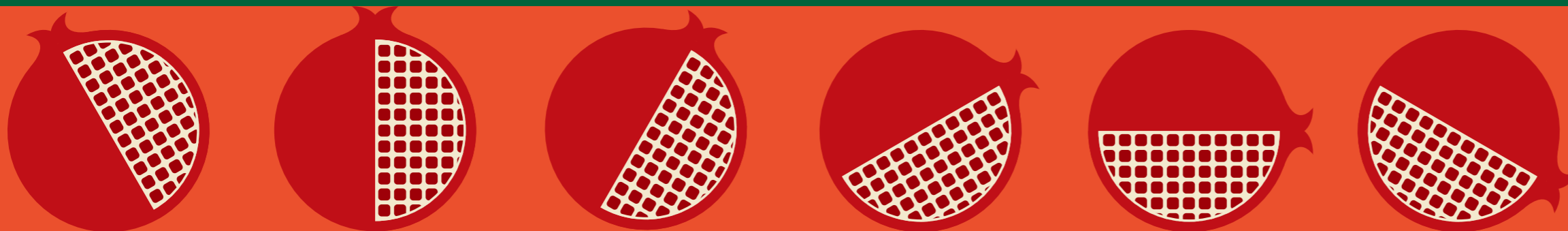
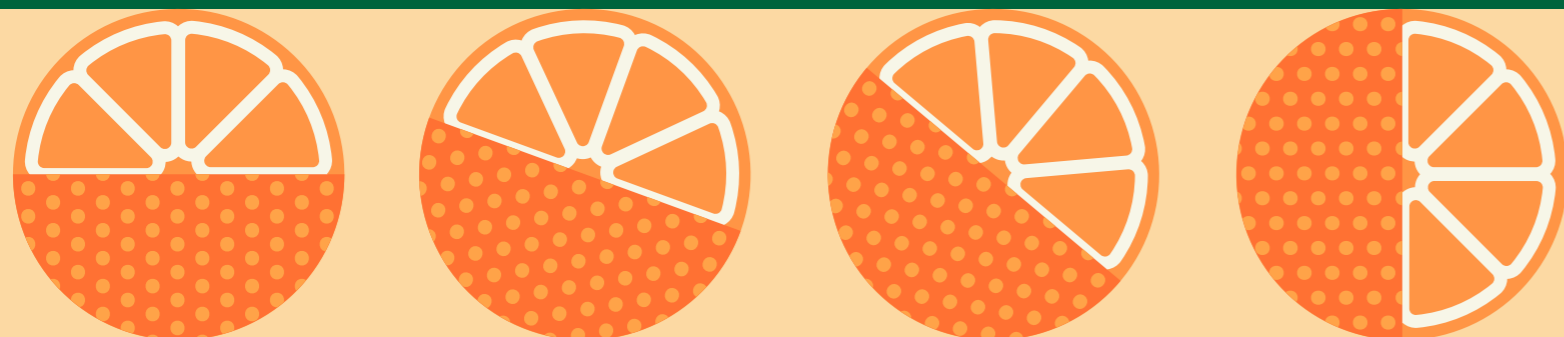

L'AGRICULTURA URBANA COMPARTIDA A LA CIUTAT DE BARCELONA: UNA ANÀLISI DE GOVERNANÇA

Autores:
Amaranta Herrero
Ana Moragues-Faus

Graphic design:
Nicoletta Gomboli
(ICONS)

Funded by the European Union

UK Research
and Innovation

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

TAULA DE CONTINGUTS

RESUM DE CONTINGUTS	4		
1 INTRODUCCIÓ	7		
2 BREU NOTA METODOLÒGICA	10		
3 LA GOVERNANÇA D'HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA A LA CIUTAT DE BARCELONA	11		
3.1 RÈGIMS REGULADORS QUE CONFIGUREN L'AGRICULTURA URBANA I ELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA	11		
3.1.1 Polítiques, regulacions i plans clau en matèria d'agricultura urbana	11		
3.1.1.1 Normatives clau	11		
3.1.1.2 Departaments municipals implicats en horts d'alimentació compartida	13		
3.1.1.3 Programes municipals d'hortos d'alimentació compartida	13		
3.1.1.4 Subvencions i ajuts	14		
3.1.1.5 Projectes d'agricultura social	16		
3.1.1.6 Projectes futurs	16		
3.1.2 Canvis o desenvolupaments normatius importants rellevants per als horts d'alimentació compartida	17		
3.1.3 La diversitat dels horts d'alimentació compartida	18		
3.1.3.1 Horts parcel·lats vs horts comunitaris	18		
3.1.3.2 A terra o a sobre de teulades	18		
3.1.3.3 A terra o en testos	19		
3.1.3.4 Accés facilitat per l'Ajuntament, accés facilitat per una entitat o okupat	19		
3.1.3.5 Gestionat directament per l'Ajuntament, gestionat per una entitat contractada per l'Ajuntament, gestionat per un tercer organisme o autogestionat	20		
3.1.3.6 Obert permanentment, parcialment obert, amb un ús reservat	20		
3.1.3.7 Horts escolars	21		
3.1.3.8 Projectes d'agricultura social	21		
3.1.4 Principals moviments socials i organitzacions comunitàries que operen en horts d'alimentació compartida	22		
3.1.5 Principals empreses del sector privat que operen als horts de l'alimentació compartida	23		
3.1.6 La relació entre els diferents actors dels horts de l'alimentació compartida	24		
3.1.6.1 Espais de coordinació entre horts	25		
3.2 PRINCIPALS ELEMENTS FACILITADORS I BARRERES PELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA	26		
3.2.1 Principals elements facilitadors pels horts d'alimentació compartida	26		
3.2.2 Principals barreres als horts d'alimentació compartida	29		
3.2.3 Interessos contraposats entre els diferents actors implicats en l'alimentació compartida	35		
3.3 LA INFLUÈNCIA DEL CONTEXT CULTURAL I SOCIOECOLÒGIC EN ELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA	36		
3.3.1 Característiques del context cultural de la ciutat especialment rellevants per als horts d'alimentació compartida	36		
3.3.2 Característiques del context sociopolític de la ciutat especialment rellevants per als horts d'alimentació compartida	37		
3.3.3 Característiques del context ecològic i climàtic de la ciutat especialment rellevants per als horts d'alimentació compartida	38		
4. CONCLUSIONS	39		
5. RECOMANACIONS	40		
6. REFERÈNCIES	41		

Autores: Amaranta Herrero i Ana Moragues-Faus

Citació recomanada: Herrero, A., i Moragues-Faus, A. (2024). L'agricultura urbana compartida a la ciutat de Barcelona: una anàlisi de governança. DOI: doi.org/10.5281/zenodo.11921944

Traducció: Gunilla Meurling

Maquetació: ICONS

Les dades i la informació recopilades en aquest informe formen part del Programa de Recerca i Innovació Horizon Europe i UKRI “Cultivate: Co-Designing Food Sharing Innovation for Resilience”, sota l’acord de subvenció núm. 101083377, DOI: <https://doi.org/10.3030/101083377>. Finançat per la Unió Europea. Les opinions expressades són les de les autores i no reflecteixen necessàriament la posició o l’opinió de la Unió Europea, REA o UKRI. Ni la Unió Europea ni les autoritats subvencionants es poden fer responsables per les mateixes.

RESUM DE CONTINGUTS

Barcelona té una **població d'**1.636.193 persones i és una de les ciutats més denses d'Europa. El 2020, la superfície dedicada als **espais verds urbans** per càpita era baixa (7m²), només un 38% de la mitjana europea (18,6m²). La negligència històrica i les diverses onades d'urbanització han marginat els horts urbans, malgrat la seva importància històrica en l'aprovisionament d'aliments.

L'Ajuntament de Barcelona informa de **544 horts d'alimentació compartida** (355 horts escolars, 189 horts i horts comunitaris). La seva dimensió compartida varia, des de compartir eines fins a compartir processos d'organització col·lectiva.

El paisatge dels horts urbans de Barcelona està molt influït per la **normativa local**, especialment pel Pla General Metropolità i el PEPNat. Aquestes regulacions es diferencien en el seu enfocament sobre l'agricultura urbana: la primera restringeix les activitats rendibles dins de l'àrea urbana, permetent només l'autoconsum, i la segona permet la venda de collites. Els principals plans d'acció i estratègies de l'Ajuntament de Barcelona sobre horts d'alimentació compartida s'inclouen en el Pla del verd i de la biodiversitat, l'Estratègia d'agricultura urbana (EAU) i l'Estratègia d'alimentació saludable i sostenible 2030.

Entre els principals **programes públics de suport als horts d'alimentació compartida de** Barcelona destaca la *Xarxa d'Horts Urbans*, iniciada el 1997 per l'Ajuntament per oferir als ciutadans majors de 65 anys parcel·les de cultiu gratuït durant un màxim de cinc anys, amb la condició que es comprometin amb un sistema d'agricultura ecològica. Tot i gestionar 15 horts amb 396 parcel·les, aquest programa ha rebut limitat suport del govern local malgrat la seva llarga història, que queda palès amb la creació de només 15 horts parcel·lats al llarg de 25 anys. El *Programa Pla Buits/Mans al Verd*, creat l'any 2012, cedeix parcel·les buides mitjançant concurs públic a projectes sense ànim de lucre, formats actualment per 17 horts comunitaris d'11.105 m². *L'Hort al Terrat*, iniciat el 2016, utilitza terrasses d'edificis municipals per a horts als terrats gestionats

per entitats que treballen amb persones amb discapacitat, utilitzant l'agricultura hidropònica com a teràpia. Finalment, dos districtes, *Horta i Gràcia*, estan finançant indirectament horts comunitaris vinculats a equipaments ambientals municipals.

Diverses **subvencions i ajuts**, com el *Concurs de Cobertes Verdes* i el *Pressupost Participatiu Decidim*, han finançat horts comunitaris. Algunes subvencions públiques que aborden preocupacions socials i ambientals més àmplies, com ara subvencions d'acció comunitària i *Impulsem el que fas*, potencialment podrien donar suport als horts d'alimentació compartida. No obstant això, fins ara, aquestes subvencions poques vegades han finançat horts comunitaris. Els horts comunitaris vinculats a equipaments públics reben fons per millorar-ne la funcionalitat.

El **projecte Agrovallbona**, un potencial punt d'inflexió en els horts d'alimentació compartida, preveu transformar l'últim sòl agrícola de Barcelona en un *hub* agroecològic, convertint-se potencialment en l'hort comunitari més gran de la ciutat. No obstant això, la seva realització depèn d'un procés legal complex i d'una estabilitat política a llarg termini.

En els últims anys s'ha produït un **canvi del model d'horts cap als horts comunitaris**, influenciat per factors com les limitacions d'espai i l'aparició d'organitzacions que desafien el model individualista dominant. Hi ha un discurs institucional creixent alineat amb l'expansió de la infraestructura verda i el reconeixement dels diversos beneficis dels horts comunitaris.

La **diversitat dels horts urbans d'alimentació compartida** a Barcelona es pot distingir per diverses variables com el seu caràcter individual o col·lectiu, la ubicació a terra o a les terrasses, el cultiu a terra o en test, la diferent gestió d'accessos (atorgada per l'Ajuntament, entitats o okupes), diferents maneres de gestió (directament per part de l'Ajuntament, per part d'entitats contractades, o autogestionada) i diferent grau d'obertura (permanentment oberta, parcialment oberta, o reservada per a usos específics). Finalment, els horts escolars i els projectes d'agricultura social

contribueixen encara més al ric tapís d'horts d'alimentació compartida de la ciutat.

Els horts comunitaris estan estretament lligats als moviments socials i a les organitzacions comunitàries, creant comunitats diferents amb diferents nivells d'organització i formalitat. Els horts comunitaris okupats, en particular, tenen vincles visibles amb moviments socials centrats en el barri, atraient participants de diversos grups d'incidència social. Les organitzacions que gestionen horts comunitaris inclouen associacions de veïns, escoles, hospitals, associacions escoltes, centres d'immigrants, grups religiosos i *fab labs*, entre d'altres. Les organitzacions sense ànim de lucre se centren en usos terapèutics i socialment inclusius dels horts comunitaris per a persones amb discapacitat, malalties mentals o lesions físiques.

Hi ha **una participació limitada d'empreses privades en horts** d'alimentació compartida, amb exemples com *el finançament d'horts comunitaris terapèutics* per part de la Fundació La Caixa i excepcionals donacions d'empreses privades.

Les col·laboracions entre diferents actors de la comunitat d'horts d'alimentació compartida de Barcelona són generalment positives, amb un discurs compartit que posa l'accent en la construcció de comunitats, els beneficis per a la salut física i mental dels horts urbans i les contribucions ambientals.

Tot i que hi ha consciència d'altres horts de la ciutat, **les interaccions i col·laboracions són mínimes** a causa de l'enfocament dels participants en els seus projectes i la considerable càrrega de treball que suposa mantenir els horts individuals. Ocasionalment, els horts comunitaris col·laboren en la gestió dels recursos, com ara pressionar l'Ajuntament de Barcelona per a necessitats específiques, com ara materials de compost.

Els **principals elements facilitadors** dels horts d'alimentació compartida són:

- **Integració dels horts comunitaris en el planejament urbanístic.** Tot i que s'ha avançat, cal millorar la inclusió dels criteris d'horts comunitaris en els plans i processos urbanístics.
- **Accés a finançament estable** per a horts comunitaris. Tot i que el finançament inicial o el suport de l'Ajuntament són habituals per a la creació d'espais, les inversions a llarg termini sovint són limitades.
- **Lax compliment de les estrictes normes de seguretat alimentària** pel que fa als aliments donats, especialment els excedents enviats al Banc dels Aliments. Podria ser convenient dur a terme una revisió normativa, reconeixent la naturalesa evolutiva de l'agricultura urbana i el seu impacte positiu en el subministrament d'aliments frescos ecològics a famílies vulnerables.
- **Disposar de personal dedicat a complir funcions de suport tècnic.** Aquestes funcions impliquen organitzar les activitats diàries, preparar materials, guiar els participants i abordar problemes del dia a dia. Tot i que suposa un cost per a l'Ajuntament de Barcelona, es considera imprescindible la presència de suport tècnic, especialment en horts no autogestionats. Contribueix a l'èxit general dels horts, donant lloc a una millora de la producció i la satisfacció dels participants.
- **Els models de participació flexibles** són especialment apreciats als horts amb parcel·les comunes.

Les **principals barreres** per horts d'alimentació compartida són:

- **Disponibilitat limitada de terrenys.** La densitat i la compacitat de la ciutat es tradueixen en pocs espais adequats per a horts comunitaris.
- **Els espais potencials per als horts comunitaris competeixen amb altres usos socials** com escoles i infraestructures. Tot i que hi ha una voluntat general d'ampliar els horts urbans, l'Ajuntament de Barcelona valora cada cas individualment. Aquesta competència s'observa tant en horts arran de terra com en terrasses, on poden sorgir conflictes, com la competència entre plaques solars i horts comunitaris.
- Els horts creats en espais públics sovint s'enfronten a **arrendaments temporals**, de vegades tan curts com dos anys. Aquesta **incertesa**

Hort urbà de Can Valent

sobre el futur del projecte compromet la capacitat de planificació a mitjà termini.

- L' **escassetat de fons**, tant públics com privats. El pressupost de l'Ajuntament de Barcelona per a aquests projectes és limitat i el finançament privat és escàs. A excepció de projectes específics, els horts comunitaris sovint depenen d'esforços d'autorecaptació de fons, cosa que condueix a una situació financera precària.
- **Els reptes relacionats amb el clima** inclouen l'augment de les temperatures, els llargs estius i l'escassetat d'aigua. Els horts comunitaris s'enfronten a dificultats durant els mesos de calor, especialment aquells amb participants vulnerables.
- L'existència de **sòls contaminats**, especialment en barris amb un passat industrial. En aquests casos es requereix una anàlisi del sòl i la descontaminació és costosa.
- **Hi ha una manca de personal amb habilitats específiques**, inclosos tècnics amb coneixements agrícoles i habilitats de facilitació. L'absència de suport tècnic suficient té un impacte sobre la dinàmica comunitària, la presa de decisions i els reptes de resolució de conflictes.
- **La cultura individualitzada imperant** emfatitza la propietat privada i manca d'enfocament comunitari. Aquesta cultura xoca amb els principis de l'hort comunitari. A més, **els diferents nivells de participació dels participants**, que condueixen a la sobrecàrrega de treball i als desequilibris de responsabilitat, plantegen reptes als projectes comunitaris.
- **Coordinació limitada** entre les diferents àrees de l'Ajuntament de Barcelona, especialment pel que fa a l'accés als espais de cultiu. La manca d'alineació entre els urbanistes, el departament de parcs i jardins i altres àrees rellevants dificulta la creació i estabilitat dels horts comunitaris.
- **La prohibició de la venda d'aliments** produïts a les zones urbanes de Barcelona. Tot i que alguns horts comunitaris donen suport a la prohibició, molts altres, especialment aquells amb participants vulnerables, així com l'Ajuntament de Barcelona, consideren que

dificulta l'autofinançament i les possibles oportunitats laborals. Canviar aquesta prohibició requereix modificar el Pla General Metropolità (PGM), cosa que desencadenaria debats polítics més amplis. Malgrat les demandes recurrents d'eliminació de la prohibició, els conflictes d'interessos no han tensat especialment les relacions entre els grups d'actors.

- La prohibició de vendre i l'absència de regulacions per als horts als terrats creen **incertesa sobre els tipus de cultiu permesos**. Això dificulta pràctiques innovadores i oportunitats econòmiques, com la producció de brots ecològics, a causa de la manca de directrius clares.

Malgrat el discurs institucional positiu, el suport als horts d'alimentació compartida és mínim. Mentre que l'Ajuntament advoca per democratitzar l'accés a l'hort, els **espais d'horts continuen sent mínims en comparació amb les dimensions de la ciutat**. Hi ha una necessitat urgent de més espai, suport institucional i finançament privat / públic per ampliar els horts.

L'hort del terrat

1 INTRODUCCIÓ

Barcelona té una població d'1.636.193 habitants i és una de les ciutats més denses d'Europa, amb 16.144 hab/km² (Idescat, 2023). El 2020 tenia nivells molt baixos d'espais verds urbans per càpita (7 m² per habitant) (Ajuntament de Barcelona, 2021), la qual cosa representa aproximadament el 38% de l'espai verd per càpita enfront d'una mitjana calculada en un estudi de 386 ciutats europees, que era de 18,6 m² per habitant (Fuller i Gaston, 2009). Fa una dècada, l'Ajuntament de Barcelona (2013) estimava que no més del 0,3% de la superfície de la ciutat es destinava a horts urbans. L'escassetat d'espais disponibles per al cultiu i la competència per l'espai entre l'agricultura urbana i altres usos de l'espai públic (especialment per a la promoció d'habitatges) és, com desenvoluparem més endavant, una de les principals barreres per a l'expansió dels horts urbans a la ciutat.

Els horts urbans de Barcelona han experimentat tradicionalment un desinterès per part dels responsables polítics i de la ciutadania en general (Domene i Saurí, 2007). Històricament, han tingut un paper important en l'aprovisionament d'aliments i, per exemple, durant la guerra civil del 1938, hi havia 10.000 parcel·les d'horts urbans a la ciutat (Camps-Calvet et al., 2022). No obstant això, especialment durant la segona meitat del segle XX, els llocs de producció agrícola i els horts hortofructícoles han estat cada vegada més marginats i expulsats de la ciutat a través dels processos d'urbanització (Roca, 2000).

L'agricultura urbana engloba totes les diferents modalitats de pràctica del cultiu de plantes, fruites i hortalisses a les zones urbanes. Un document d'anàlisi en profunditat elaborat per al Parlament Europeu diferencia entre horts urbans i explotacions agrícoles urbanes, basant-se principalment en la diferent dependència econòmica de la producció d'aliments (James McEldowney, 2017). Atès que aquest informe se centra en la intersecció entre l'alimentació compartida i l'agricultura urbana, i no tota l'agricultura urbana comporta un component d'alimentació compartida, és important discernir entre els modes agrícoles urbans que constitueixen iniciatives per l'alimentació compartida i els que no

ho són, així com entendre més a fons com té lloc l'agricultura urbana d'alimentació compartida a la ciutat de Barcelona. La principal diferència entre aquestes dues categories es basa en les diferents finalitats primàries dels projectes agrícoles urbans i en el diferent pes que la productivitat i el benefici econòmic tenen sobre els beneficis socials i ambientals (és a dir, la productivitat també pot ser relativament important en alguns casos, però no la seva finalitat primordial). Per tant, els horts urbans on es comparteix alguna cosa, d'ara endavant anomenats "horts d'alimentació compartida", són *horts urbans on la finalitat primordial del projecte en el seu conjunt està més vinculada amb els beneficis socials que ofereixen (per exemple, la creació de comunitat, la realització d'exercici, aprenentatges, etc.) que amb la seva dimensió productiva, que també podria tenir un paper important, però no seria l'objectiu únic i primordial.*

Hort del Mercat de la Vall d'Hebron

A Barcelona, tot i que els horts d'alimentació compartida són limitats en nombre, cada vegada s'expandeixen més per tota la ciutat. Generalment aquest horts s'integren en una de les següents quatre categories: 1) horts comunitaris, que són horts utilitzats i gaudits per les persones d'una comunitat. Com explicarem més endavant, hi ha una gran diversitat d'horts comunitaris, inclosos els horts terapèutics i okupats col·lectivament; 2) horts parcel·lats, que són àrees amb parcel·les de terra posades a disposició de particulars, famílies o amics per ser cultivades. Tot i que aquí la producció sol ser individualitzada, la considerem part de l'alimentació compartida perquè els hortolans comparteixen

coneixements, habilitats, eines i temps entre ells; 3) horts urbans d'empresa social que són projectes de cultiu dirigits per organitzacions econòmiques l'objectiu principal de les quals no és lucratiu; o 4) horts escolars, que són horts situats en escoles que formen part del currículum educatiu. Aquestes quatre categories d'agricultura urbana que donen centralitat a l'alimentació compartida (vegeu la Taula 1) es diferencien d'altres projectes agrícoles urbans exclosos d'aquest informe, com els horts okupats individuals que precàriament existeixen a la perifèria de la ciutat o els projectes agrícoles amb ànim de lucre ubicats al municipi.

Taula 1: Categories de l'alimentació compartida de l'agricultura urbana a Barcelona

Categoria de l'alimentació compartida de l'agricultura urbana	Descripció
Horts comunitaris	Són horts organitzats perquè les persones d'una comunitat els puguin utilitzar i gaudir. Hi ha una gran diversitat d'horts comunitaris.
Horts parcel·lats	Són àrees d'horts en parcel·les posades a disposició de particulars, famílies o amics amb finalitats de cultiu. Tot i que aquí la producció sol ser individualitzada, la considerem part de l'alimentació compartida perquè a Barcelona els hortolans comparteixen coneixements, habilitats, eines i temps entre ells.
Projectes d'agricultura social	Són projectes agrícoles dirigits per organitzacions econòmiques on la principal finalitat no és la lucrativa, sinó que promouen la salut, el treball digne i l'empoderament de col·lectius en risc d'exclusió social.
Horts escolars	Són horts situats en escoles que formen part del currículum educatiu.

Font: Elaboració pròpia

Segons el web de l'Ajuntament de Barcelona, hi ha 544 horts d'alimentació compartida (355 horts escolars i 189 horts, parcel·lats i horts comunitaris) (Ajuntament de Barcelona, 2023a). Cada cert temps, es descobreixen o apareixen més horts d'alimentació compartida. La seva dimensió comunitària pot variar en intensitat: des de compartir només eines, espai i temps per al cultiu fins a processos d'organització conjunts en què la dimensió de compartir esdevé més crítica (per exemple, decisions

col·lectives sobre l'espai, els recursos, les activitats, les relacions, etc.). Com descriu amb més detall l'informe, hi ha molts tipus d'horts d'alimentació compartida segons on es trobin, com es gestionin, en quin tipus de règim de propietat tenen lloc i l'obertura dels horts cap als hortolans i el barri. També hi ha una gran varietat d'usuaris, inclosos grups socials vulnerables com la gent gran, persones amb discapacitats físiques o psíquiques, i persones amb lesions o malalties mentals.

L'objectiu principal d'aquest informe és millorar la comprensió sobre la governança que envolta les iniciatives d'horts d'alimentació compartida a Barcelona. Això implica, d'una banda, entendre el marc normatiu i regulador que afecta i condiciona la pràctica d'aquestes activitats, així com conèixer el mapa d'actors implicats en les iniciatives, i entendre el tipus de relacions que s'estableixen entre aquests actors implicats. Així mateix, per poder entendre la governança dels horts d'alimentació compartida és imprescindible apreciar i descriure la diversitat de projectes d'horts compartits que existeixen a la ciutat, així com identificar qui són els seus principals beneficiaris. A més, també és fonamental visibilitzar els principals obstacles que dificulten els beneficis d'aquestes iniciatives i els elements facilitadors que en promouen l'èxit. El propòsit final d'aquest informe és proporcionar recomanacions tant per al govern local com per a les iniciatives d'alimentació compartida i també per al sector privat per donar suport a l'expansió i millora dels horts d'alimentació compartida.

Hort de Can Cadena

2 BREU NOTA METODOLÒGICA

L'anàlisi de la governança de l'agricultura urbana a Barcelona ha movilitzat diferents mètodes de recerca i fonts de dades. En primer lloc, hem seleccionat documents provinents de la literatura grisa sobre horts urbans, navegant pel web de l'Ajuntament de Barcelona. Vam identificar quatre documents principals que després es van analitzar. Dos d'aquests documents eren estratègies de ciutat (és a dir, l'Estratègia d'agricultura urbana i l'Estratègia d'alimentació saludable i sostenible 2030), i dos documents oficials addicionals analitzaven els principals reptes legals de l'agricultura urbana a la ciutat.

També vam contactar amb un informant clau de l'Ajuntament de Barcelona per entendre els diferents departaments de l'Ajuntament implicats en l'alimentació compartida i identificar actors i projectes significatius. Després de recopilar aquesta informació, vam seleccionar possibles entrevistats. Vam contactar amb sis projectes que tenien característiques diferents (per exemple, diferents gestions i diferents tipus de grups d'interès). Al final, vam fer quatre entrevistes semiestructurades. Aquestes entrevistes van durar de 40 a 80 minuts. Les entrevistes van ser gravades, anonimitzades i transcrites. Es van analitzar amb el programari qualitatiu Atlas.ti.

El procés de codificació es va basar en una categoria de codi d'arbre desenvolupada a partir d'una revisió sistemàtica de la literatura d'articles acadèmics centrada en la governança de l'alimentació compartida. Es va desenvolupar un codi d'arbre inicial que posteriorment es va discutir a través d'un procés participatiu amb els socis de CULTIVATE, un total de 48 participants vinculats al món acadèmic, a governs locals i a les iniciatives per l'alimentació compartida a tot Europa. El codi de l'arbre tenia com a objectiu identificar possibles barreres i elements facilitadors utilitzant dos nivells de categories. El primer nivell enumerava vuit grans categories de barreres i elements facilitadors: discursos dels actors, organització interna, coneixement, participació, regulacions, relacions entre actors, recursos, i factors estructurals. Cada categoria contenia un segon nivell de codis que representaven els aspectes més rellevants de les categories de primer nivell. El codi de l'arbre es va anar complementant durant el procés d'anàlisi dels documents i entrevistes.

També hem dut a terme cerques addicionals en línia, que han complementat la nostra anàlisi de dades secundàries, incloent més de 35 llocs web d'horts d'alimentació compartida, deu notícies sobre els horts urbans de Barcelona a la premsa i informació de quinze articles revisats per experts sobre aquest tema amb Barcelona com a cas d'estudi.

3 LA GOVERNANÇA D'HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA A LA CIUTAT DE BARCELONA

3.1 RÈGIMS REGULADORS QUE CONFIGUREN L'AGRICULTURA URBANA I ELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

3.1.1 POLÍTIQUES, REGULACIONS I PLANS CLAU EN MATÈRIA D'AGRICULTURA URBANA

3.1.1.1 NORMATIVES CLAU

Les regulacions i polítiques locals, regionals i nacionals afecten els horts urbans de Barcelona. No obstant això, les principals normatives i plans són principalment locals, desenvolupades per l'Ajuntament i l'Àrea Metropolitana de Barcelona, i se centren en aspectes urbanístics i en l'ús del sòl, com s'explica a continuació.

En l'àmbit local, tots els horts urbans de Barcelona estan afectats per dues normatives urbanístiques. D'una banda, el **Pla General Metropolità** és una normativa urbanística que afecta l'àrea urbana de Barcelona. En canvi, l'altra normativa, **PEPNat**, s'aplica explícitament a la part barcelonina del Parc Natural de Collserola. Hi ha una diferència significativa entre aquestes dues normatives urbanístiques pel que fa a l'agricultura urbana: la primera prohibeix les activitats agràries rendibles dins l'àrea urbana perquè no hi ha sòl catalogat oficialment com a no urbanitzable i, per tant, no es poden produir aliments per comercialitzar-los (Ajuntament de Barcelona, 2020). Per tant, l'única producció agrícola que legalment es pot donar a les zones urbanes ha de ser l'autoconsum. La producció no es pot vendre ni donar. La segona normativa (PEPNat), però, sí que permet vendre la collita, i de fet, trobem alguns projectes d'agricultura urbana productiva en aquesta

zona. Aquesta diferència significativa dificulta potencialment l'expansió dels horts per l'alimentació compartida a la ciutat.

A Barcelona, l'agricultura urbana encara no ha estat un focus principal de l'agenda política local. Si el primer hort comunitari ([Hort de l'Avi](#) - Gràcia) es va crear el 1986 a partir d'una petició d'una associació de veïns que okupava un solar buit per conrear-lo (Ajuntament de Barcelona, 2023b), el primer programa oficial d'agricultura urbana no es va desenvolupar fins al 1997, la Xarxa d'Horts Urbans (vegeu l'apartat de Programes municipals d'horts urbans). Només en els darrers anys, l'Ajuntament de Barcelona ha desenvolupat plans d'acció i estratègies addicionals per expandir l'agricultura urbana i obrir el model específicament dissenyat per a la gent gran cap a un model comunitari més divers. Els principals plans que afecten l'agricultura urbana a la ciutat són els següents:

- **Pla Verd i Biodiversitat 2020** (2013): Aquest pla té com a objectiu ampliar l'agricultura ecològica en espais urbans i periurbans, reconèixer la contribució dels horts urbans a la biodiversitat de la ciutat i dissenyar un programa d'horts impulsats per la comunitat.

- **Pla d'Actuació Municipal 2016-2019:** Continua amb el mateix objectiu d'ampliació dels horts urbans, tot donant suport als horts comunitaris i maximitzant els serveis socials i ambientals.
- **Estratègia d'Agricultura Urbana, 2019-2030 (EAU):** És la principal eina de govern local dels horts urbans de la ciutat. Consolida els plans anteriors i pretén impulsar l'agroecologia i la sobirania alimentària a través dels horts urbans. Conté una anàlisi DAFO dels horts urbans de Barcelona a partir d'una extensa llista d'entrevistes amb els principals actors i cinc objectius i mesures estratègiques per expandir l'agricultura urbana a la ciutat. Aquests objectius, que no inclouen objectius quantitius ni referència a cap pressupost, són:
  1. Augmentar la superfície cultivada per millorar l'espai de qualitat urbana.
  2. Promoure un model agrícola que potenciï la biodiversitat.
  3. Promoure l'agroecologia per impactar en el sistema agroalimentari i en el consum.
  4. Maximitzar els beneficis socials, terapèutics i emocionals alhora que es promou la participació ciutadana i augmenta la població activa, la gestió comunitària i les xarxes.
  5. Promoure un model de governança compartida i implementar mecanismes municipals de suport a l'agricultura urbana.
- **Estratègia d'Alimentació Saludable i Sostenible 2030:** La primera estratègia alimentària saludable i sostenible de Barcelona defineix nou objectius principals per a les polítiques alimentàries urbanes. El segon objectiu, "l'expansió de l'agricultura urbana i periurbana", inclou el desenvolupament de diverses mesures i projectes ja esmentats en l'EAU.

A més, en teoria, una llei espanyola que afecta els horts urbans està relacionada amb la sanitat vegetal. Es tracta de la "**Llei 43/2002, de 20 de novembre, de sanitat vegetal**" (BOE de 2002). Es refereix a l'aplicació de pesticides i fungicides per protegir les plantes i les possibles conseqüències d'aquesta activitat per a la salut animal humana i no

humana i el medi ambient. Atès que els horts urbans d'alimentació compartida promouen l'agricultura ecològica, la prevenció dels danys causats per plagues i malalties es basa, en teoria, principalment en millorar la protecció de plagues amb enemics naturals, la selecció de varietats, les rotacions de cultius i altres tècniques d'agricultura ecològica (EAU, 2019). No obstant això, no hi ha mecanismes de control per part del govern local, per garantir que els hortolans practiquin l'agricultura ecològica.

Atès que alguns dels horts comunitaris donen els seus excedents a xarxes de redistribució d'aliments, en teoria, això concerniria una llei catalana que afecta també aquesta activitat redistributiva. Aquesta llei és:

- **Llei catalana 14/ 2003, de 13 de juny, de qualitat agroalimentària** (BOE, 2003): estableix les obligacions dels operadors alimentaris per garantir la prestació d'aliments de qualitat. Aquesta llei podria afectar els hortolans urbans que donen excedents alimentaris a altres entitats.

3.1.1.2 DEPARTAMENTS MUNICIPALS IMPLICATS EN HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

A Barcelona, diferents departaments estan implicats en horts d'alimentació compartida (vegeu la Taula 2) i, de vegades, no estan completament coordinats. Només un tècnic es dedica explícitament als horts urbans al Departament d'Ecologia de l'Ajuntament, i els altres departaments no tenen referents estables sobre el tema.

Taula 2: Departaments de l'Ajuntament de Barcelona implicats en d'horts d'alimentació compartida

Departament	Funció respecte a l'agricultura urbana
Institut Municipal de Parcs i Jardins situat en el Departament d'Ecologia, Urbanisme, Infraestructures, Mobilitat, Espai Públic i Habitatge.	Gestionen els programes d'horts comunitaris i ofereixen tot el suport tècnic per al programa Xarxa Agrària Urbana. També van elaborar l'Estratègia d'Agricultura Urbana.
Institut Municipal de Discapacitats	Gestionen el programa Horts al terrat (veure apartat programes municipals) per a usuaris amb discapacitat.
Promoció Econòmica; Polítiques Alimentàries Urbanes i Consum Responsable	Connecten els horts urbans amb altres projectes de política alimentària i els visibilitzen.
Ordenació del territori	S'encarreguen de la zonificació.
Districtes	Reben i gestionen peticions comunitàries per crear nous horts i signen convenis amb grups d'hortolans que els permeten utilitzar una parcel·la. Dos districtes financen indirectament dos horts comunitaris finançant instal·lacions d'educació ambiental.

Font: Elaboració pròpia

3.1.1.3 PROGRAMES MUNICIPALS D'HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Els principals programes finançats per l'Ajuntament que impacten en els horts d'alimentació compartida a Barcelona són:

La [xarxa d'horts urbans](#): La xarxa d'horts urbans de Barcelona és el primer i possiblement el principal programa desenvolupat per l'Ajuntament sobre horts urbans. Desenvolupat en 1997 per la Regidoria de Medi Ambient, el programa està pensat per a una ciutadania major de 65 anys a qui se'ls cedeix una parcel·la lliure per al cultiu durant un màxim de 5 anys. Tot i que un requisit principal d'aquests horts és que les tècniques de cultiu han de ser d'agricultura ecològica i hi ha tallers educatius per a

hortolans sobre el tema, no hi ha cap mecanisme de control per verificar les pràctiques ecològiques. Aquest programa implica actualment la gestió de 15 horts urbans amb 396 parcel·les de 25-40 m². La gestió està present en totes les etapes de l'hort, des de la preparació del lloc fins a cobrir les despeses (despeses d'aigua, materials, etc.) o fins i tot obrir els locals perquè els hortolans entrin als seus horts per al cultiu. Actualment hi ha 189 hortolans en aquest programa (Ajuntament de Barcelona, 2023a), tot i que la informació referent a aquest programa no inclou les despeses públiques totals. La informació en línia sobre els detalls i la història d'aquest programa és difícil de trobar i apareix dispersa en diferents

webs de l'Ajuntament. Per exemple, una dada fa referència a un dels horts urbans més antics d'aquest programa, [Can Mestres](#), que compta amb 52 parcel·les en un espai de cultiu de 6200 m². També disposa d'una petita granja amb alguns animals per fer activitats amb escoles (Ajuntament de Barcelona 2023c). Una entitat externa gestiona aquest projecte i inclou persones grans com a voluntàries. Cal destacar que, després de 25 anys de desenvolupar aquest programa, només s'han creat 15 horts parcel·lats. Aquesta reduïda quantitat d'horts serveix com a botó de mostra de l'escàs suport que aquesta activitat ha rebut històricament per part del govern local.

Programa Pla Buits/Mans al Verd: Aquest programa, inicialment anomenat Pla Buits, es va iniciar l'any 2012 i actualment es coneix com a Mans al Verd. Es tracta d'un programa municipal que té com a objectiu la revitalització de solars buits a la ciutat mitjançant la cessió temporal a projectes promoguts per entitats públiques o privades sense ànim de lucre. Les parcel·les vacants es concedeixen mitjançant concurs públic. Actualment, [17 horts](#) comunitaris ocupen una superfície total d'11.105 m², dividits en diferents mides d'hort, des dels 90 m² (Hort de Lanzarote) fins als 1880 m² ([Hort amb Gràcia](#)). En una enquesta de l'Ajuntament, el 17% dels horts d'aquest programa afirmaven que no feien agricultura

3.1.1.4 SUBVENCIONS I AJUTS

Diferents subvencions i ajuts han finançat horts d'alimentació compartida a Barcelona (vegeu la Taula 3 per a un resum):

Concurs de cobertes verdes en el marc del Programa Clima: L'Ajuntament de Barcelona, en dues ocasions, ha convocat el Concurs de Cobertes Verdes, una iniciativa que promou la creació de noves cobertes verdes a la ciutat. Els deu projectes guanyadors del concurs han rebut una subvenció del 75% sobre el cost, amb un límit de 100.000 euros per teulada. La majoria dels projectes premiats en ambdues ocasions inclouen horts comunitaris al terrat.

Decidim Pressupost Participatiu: Els pressupostos participatius són un procés participatiu a partir del qual la ciutadania de Barcelona pot

ecològica (Ajuntament de Barcelona, 2022). No hi ha divulgació pressupostària sobre aquest programa ni més explicació en línia sobre com es produeix la concessió d'una d'aquestes parcel·les.

El Programa Horts al Terrat és un projecte creat l'any 2016 per l'Institut Municipal de Persones amb Discapacitat (MIPD). Utilitza les terrasses dels edificis municipals per desenvolupar horts als terrats cultivats per entitats que treballen amb persones amb discapacitat. Actualment, hi ha nou horts al terrat (més un altre a terra, el de Pedralbes). Utilitzen l'agricultura hidropònica com a teràpia i com a experiència d'aprenentatge per a persones neurodiverses. Compten amb el suport d'una empresa que fa els treballs tècnics a l'hort i els orienta en les tasques de cultiu. Els hortolans reparteixen la collita, i l'excedent s'envia al Banc dels Aliments (Ajuntament de Barcelona, 2024).

Dos districtes (Horta i Gràcia) estan finançant indirectament dos horts comunitaris (el de [Can Soler](#), [Hort del Mercat](#) i [el Bosc Turull](#), respectivament) perquè estan connectats a equipaments municipals ambientals (aules ambientals). Al Bosc Turull, també ofereixen assistència tècnica als horts escolars i als horts comunitaris. Aquestes instal·lacions es gestionen externament a través de licitacions.

presentar, definir, prioritzar, votar i, en definitiva, escollir els projectes d'inversió que l'Ajuntament de Barcelona executarà a cada districte. El procés, que es va iniciar el 3 de febrer de 2020, compta amb 30 milions d'euros del pressupost municipal perquè els veïns decideixin a quins projectes volen donar suport. Han finançat diversos horts comunitaris.

Alguns ajuts públics addicionals podrien finançar potencialment horts comunitaris tot i no centrar-se estrictament en els horts urbans (per exemple, subvencions d'acció comunitària o Impulsem el que fas, que finança projectes d'economia social i solidària, o Pla Clima, que finança projectes de lluita contra l'emergència climàtica). Tot i així, molt poques vegades han finançat horts comunitaris.

Centre de natura de la masia de Can Soler

A més, els horts comunitaris que formen part d'equipaments públics tenen fons destinats a millorar-ne el funcionament. És el cas del hort del forat de la Vergonya o de les esmentades Aules ambientals.

Taula 3: Llista de fons de finançament públic que han finançat i podrien finançar horts d'alimentació compartida a Barcelona

Nom del programa	Departament de l'Ajuntament	Dades de finançament	Ha finançat anteriorment horts d'alimentació compartida?
Concurs de cobertes verdes	L'Institut Municipal del Paisatge Urbà està vinculat al Departament de Transició Ecològica.	Els deu projectes guanyadors del concurs han rebut una subvenció del 75% sobre el cost, amb un límit de 100.000 euros per teulada. Aquest programa s'ha dut a terme dues vegades sense repetició oficial.	Sí
Decidim Pressupost Participatiu	Participació	El programa compta amb 30 milions d'euros del pressupost municipal perquè la ciutadania decideixi quins projectes invertir.	Sí
Subvencions d'Acció Comunitària	Departament de Cultura	Subvencions per finançar projectes que enforteixin comunitats, millorin les condicions de vida i fomentin la inclusió i la cohesió socials. Cada convocatòria té un pressupost amb un import màxim per projecte.	No
Impulsem el que fas	Economia social i solidària	Subvencions per finançar projectes que dinamitzin l'economia dels barris. Poden finançar fins al 80% del projecte amb un màxim de 40.000 euros.	No
Ajuts del Pla Clima	Departament de Transició Ecològica	Subvencions per finançar projectes de lluita contra l'emergència climàtica. Poden finançar fins al 80% del projecte amb un màxim de 80.000 euros.	No
Convocatòria general de subvencions per a projectes, activitats i serveis de districte i de ciutat	La majoria dels departaments i tots els districtes	Ajuts generals anuals per finançar projectes als districtes i a la ciutat. El 2024 hi havia un pressupost de 22.500.090,82 euros.	No

Font: Elaboració pròpia

3.1.1.5 PROJECTES D'AGRICULTURA SOCIAL

A Barcelona hi ha una explotació agrícola d'agricultura social en terreny públic, [Can Calopa](#). L'olivera és una cooperativa d'economia social i solidària que gestiona un projecte de producció de vi ecològic a Can Calopa. És un projecte d'agricultura social que treballa amb gent jove i neurodiversa. Una part del vi es lliura a esdeveniments de l'Ajuntament i l'altra part es ven. Can Calopa disposa d'una petita botiga de vins que ofereix serveis per acollir petites reunions o esdeveniments.

3.1.1.6 PROJECTES FUTURS

Un possible punt d'inflexió en l'àmbit dels horts comunitaris de la ciutat és el projecte Agrovallbona. Implica la transformació de les últimes terres agrícoles de Barcelona (6,5 ha) en un complex agroecològic combinant sòl productiu amb horts comunitaris. Aquest projecte s'ubicaria en una de les zones de renda més baixa de Barcelona, i es convertiria en l'hort comunitari més extens de la ciutat. Si es materialitza, també podria esdevenir un projecte exemplar basat en principis de justícia ambiental. El projecte Agrovallbona, però, és un projecte a llarg termini que haurà de sobreviure a molts canvis polítics en el govern local. L'actual primera fase implica una modificació innovadora de l'estatut del sòl que atorgaria protecció i asseguraria el seu ús agrícola: de sòl urbanitzable a sòl no urbanitzable (Ajuntament de Barcelona 2023e). Si es materialitzés, aquest canvi es convertiria en una fita legislativa única i pionera per expandir i protegir els horts urbans arreu del món.

Hort urbà de Can Soler

3.1.2 CANVIS O DESENVOLUPAMENTS NORMATIUS IMPORTANTS RELLEVANTS PER ALS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

No hi ha hagut canvis significatius des que es va iniciar el primer programa d'agricultura urbana el 1997. No obstant això, en els últims anys, i especialment des de l'impuls del programa Pla Buits/Mans al Verd el 2012, hi ha hagut un discurs institucional més explícit sobre l'expansió de la infraestructura verda, inclosos els horts comunitaris, i la multiplicitat de beneficis que aquests horts impliquen (per exemple, de salut, ambientals, socials). A més, han sorgit noves formes (encara que limitades) de finançament.

En els darrers anys, també hi ha hagut una tendència a passar d'un model d'horts cap a horts més comunitaris. Això s'ha produït a través de diferents factors. D'una banda, les limitacions d'espai han empès l'Ajuntament a fomentar els horts comunitaris. No obstant això, també han sorgit noves organitzacions que qüestionen el model dominant d'horts per a la gent gran i reclamen ampliar els usuaris potencials dels horts. Com explica un membre d'un hort comunitari:

Al 2015, una sèrie d'associacions d'aquí del barri fan un petit manifest perquè ja se sabia que aquí vindrien els horts urbans. Llavors fan un petit manifest dient que d'alguna manera que això de que sol fos per a jubilats... que es podria intentar fer d'una altra manera. Això dona peu a que aquesta gent s'organitzés i una sèrie d'entitats del barri es van estar reunint fins que van arribar a concretar un petit projecte, que es va ampliar bastant en assemblees a posteriori, per a que l'Ajuntament cedís aquests terrenys a una associació que es va crear a tal efecte per a poder gaudir d'aquest entorn que és realment màgic, meravellós i realment sembla que no estiguis a Barcelona.[...] Vam entrar al maig de 2019 [...] Som el primer hort comunitari reglat de Barcelona. [...] La normativa deia que els horts eren per a persones de més de 65 anys. Nosaltres som l'excepció. Nosaltres tenim des d'associats de 3 anys fins a 90, amb tot el rang d'edat i per suposat, sexe i religió. (Entrevista 4)

Hort okupat Date una huerta

Hort medieval del Monestir de Pedralbes

3.1.3 LA DIVERSITAT DELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Els horts d'alimentació compartida a Barcelona adopten moltes formes. Les següents variables poden ajudar a diferenciar-los i entendre les seves característiques:

3.1.3.1 HORTS PARCEL·LATS VS HORTS COMUNITARIS

Els horts parcel·lats fan referència al programa municipal de l'Ajuntament que es va iniciar l'any 1997, anomenat "[La Xarxa d'Horts Urbans o horts municipals per a gent gran](#)". La característica principal d'aquesta classificació és que els horts es divideixen en parcel·les individuals de 25-40 m², i la collita resultant s'individualitza. Hi ha 200 parcel·les distribuïdes en 15 àrees d'horts per tota la ciutat. Les persones majors de 65 anys poden sol·licitar una parcel·la en aquests horts durant un màxim de 5 anys. Les parcel·les s'adjudiquen per sorteig entre les persones majors que s'hi presenten (Ajuntament de Barcelona, 2023d). Els usuaris no poden continuar participant en aquest programa passat aquest temps. Tot i així, l'Ajuntament generalment els informa sobre altres horts comunitaris existents, per si volen continuar l'activitat hortícola (Entrevista 1).

Així mateix, els Districtes poden decidir que algunes entitats puguin utilitzar aquests horts per realitzar activitats terapèutiques per a persones amb diversitat funcional.

La dimensió compartida d'aquests horts de baixa intensitat. Tot i així, no són estrictament "horts urbans privats", ja que els usuaris poden

compartir alguns elements (eines, llavors, coneixements, temps...). Com va esmentar una tècnica de l'Ajuntament:

Són parcel·letes petites i cadascú té la seva. A la gent gran li costa més compartir, tot i que comparteixen molt, perquè ens n'hem adonat després. (Entrevistat 1)

Aquests horts es poden situar a terra o en testos, i l'accés a ells sempre el facilita l'Ajuntament, que també és el gestor directe dels horts parcel·lats (a través de l'Institut Municipal de Parcs i Jardins). No hi ha horts parcel·lats als terrats.

D'altra banda, les parcel·les comunals s'utilitzen en la resta de programes municipals així com en les iniciatives autònomes, on el model d'hort es basa en compartir una parcel·la comunal i compartir la collita. Aquestes parcel·les poden ser a terra o teulades; el cultiu pot passar amb testos o directament a terra; l'Ajuntament pot cedir l'accés a la parcel·la, o pot ser okupada; i la seva gestió la pot fer una entitat contractada per l'Ajuntament o autogestionada.

3.1.3.2 A TERRA O A SOBRE DE TEULADES

Aquesta segona distinció entre diferents horts comunitaris fa referència al lloc on es troben els horts. Aquesta distinció és rellevant per la manca d'espais de Barcelona que puguin convertir-se en horts comunitaris. En els últims anys, hi ha hagut una tendència creixent a promoure els horts als terrats per buscar altres maneres d'augmentar el verd a la ciutat.

Alguns horts es poden situar a terra, com l'hort del [Monestir de Pedralbes](#), mentre que d'altres poden ser horts al terrat, com els que hi ha als terrats de la seu del Districte de Sants o la seu de l'edifici de serveis socials. Aquests tres horts pertanyen al programa municipal de serveis socials "[Horts al terrat](#)". Els aliments cultivats al terra o als horts del terrat es poden situar a terra o en testos. Un altre exemple d'horts

comunitaris terapèutics en testos sobre coberta és el projecte [Hort d'en Llurba](#), situat a la coberta de l'Institut Municipal d'Assistència Sanitària

(IMAS) de l'Hospital del Mar. En aquest projecte, els horts comunitaris esdevenen una part rellevant del procés de curació.

3.1.3.3 A TERRA O EN TESTOS

Aquesta distinció fa referència al lloc on creixen les plantes. En alguns horts, les plantes creixen directament del sòl; en altres, creixen a partir de testos. Aquesta distinció està relacionada amb la manca d'espai per el cultiu (per exemple, en molts horts al terrat, l'única manera de conrear és en testos), però també s'associa amb un potencial factor de restricció externa, és a dir, la contaminació del sòl. Si el sòl està contaminat a terra (per exemple, sobretot en zones amb activitat industrial intensiva),

l'Ajuntament proporciona testos per cultivar. Un exemple d'aquest tipus de horts és [Hort del Clot](#), un dels projectes guanyadors dels pressupostos participatius de Barcelona el 2021. Un altre exemple que mostra la diversitat de possibilitats és "[L'Hort del Mercat](#)", un hort comunitari situat al terrat del mercat municipal del barri de la Vall d'Hebron on el cultiu es desenvolupa directament sobre la terra que cobreix el terrat.

3.1.3.4 ACCÉS FACILITAT PER L'AJUNTAMENT, ACCÉS FACILITAT PER UNA ENTITAT O OKUPAT

Mentre que en tots els exemples anteriors –i en la majoria dels horts comunitaris de la ciutat– l'Ajuntament atorga un permís de concessió, hi ha altres categories d'horts comunitaris pel que fa a qui dona accés a l'espai cultivat. Un segon tipus d'accés està relacionat amb els horts comunitaris en els quals una organització dona accés als seus membres, a altres organitzacions o al públic en general. Un exemple d'aquesta categoria són els horts [de la seu de l'ONG Metges Sense Fronteres](#) en els quals disposen d'un hort comunitari cultivat per usuaris de diferents entitats productores d'aliments per al Banc dels Aliments o l'hort ecològic del terrat de l'entitat [Ca la Dona](#), obert a qualsevol feminista que hi vulgui participar. A més, alguns grups han okupat els terrenys i realitzen les seves activitats al marge de l'Ajuntament. Exemples d'aquests horts són [el Refugi](#), [l'horta alliberada](#), [Ca La Trava](#), [els Horts de la Maladeta](#) o els històrics horts comunitaris de [Can Masdeu](#), que existeixen des de fa més de 20 anys. Els horts okupats poden tenir lloc en terrenys privats o públics. La temporalitat d'aquests horts és una mica incerta. Depèn del règim de propietat del sòl, de si un projecte diferent (per exemple, un habitatge) competeix pel mateix espai, i del suport públic que puguin mobilitzar els horts okupats. Aquests horts comunitaris okupats estan generalment vinculats als moviments socials dels barris i el seu espai s'utilitza com a punt de trobada de diferents entitats. Molts d'aquests horts okupats han estat desallotjats (sobretot els que es troben en terrenys privats quan els propietaris presenten un ús alternatiu de l'espai, com els horts *de Gràcia*,

l'Hort del Xino o Date Una Huerta). Quan els horts situats en propietat privada han estat amenaçats de desnonament, l'Ajuntament ha actuat com a mediador (Entrevistat 4).

No obstant això, no tots els horts okupats acaben en desallotjament. Per exemple, l'hort okupat de [l'Hortet del forat](#) a l'espai públic va passar a ser una infraestructura pública de l'Ajuntament. En aquest cas icònic, l'hort okupat formava part d'una lluita veïnal més àmplia contra els plans de desenvolupament urbanístic en la Barcelona post-olímpica a principis dels anys 2000 (Cordero, 2016). Després que l'Ajuntament enderroqués uns edificis d'una zona pobra del barri de la Ribera, els veïns van iniciar una lluita per aturar el procés d'especulació. La pressió veïnal va frenar un nou procés de zonificació dirigit a la plaça del Pou de la Figuera, on l'Ajuntament volia construir un aparcament. Els veïns van rebatejar la plaça com el Forat de la Vergonya (a causa dels enderrocs dels edificis esquinçats que s'hi van quedar durant un temps) i finalment van iniciar un hort comunitari que va mantenir el nom. Després d'un procés participatiu, l'Ajuntament va negociar amb les entitats veïnes. Es va construir el *Casal de Barri Pou de la Figuera*, un equipament públic, i una llar d'infants. A la plaça del Pou de la Figuera, l'acord implicava que no es construiria una plaça dura de ciment, sinó que el terra seria sorra, amb camps d'esports i una font, i es mantindria l'hort comunitari. El desembre de 2007, després que la gestió del Casal fos assignada a una empresa privada, els veïns

es van queixar, el concurs públic es va paraitzar i l'equipament va acabar passant a ser comunitari basat en un model de gestió cívica definit a partir de la participació ciutadana. El setembre de 2013,

a causa de la pressió de col·lectius i associacions veïnals, l'Ajuntament va cedir la gestió de l'espai a un col·lectiu veïnal actualment legalment responsable de la interacció i gestió del Casal (Cordero, 2016).

3.1.3.5 GESTIONAT DIRECTAMENT PER L'AJUNTAMENT, GESTIONAT PER UNA ENTITAT CONTRACTADA PER L'AJUNTAMENT, GESTIONAT PER UN TERCER ORGANISME O AUTOGESTIONAT

Com comentàvem a l'inici d'aquesta classificació, l'Ajuntament pot gestionar directament els horts i la comunitat, com en la ["Xarxa d'Horts Urbans"](#), o també pot atorgar la funció gestora a una altra organització. Aquesta organització pot ser una organització externa que cobra de l'Ajuntament, o pot ser una organització comunitària que, mitjançant un conveni, té concedida la funció d'espai i gestió per un temps limitat (normalment dos anys), prorrogable. Aquests horts d'entitats comunitàries inclouen (però no es limiten a) el tipus d'horts que es troben en programes com Pla Buits i Mans al Verd. En casos com [l'Hort Pla i Armengol](#), [l'Hort d'Icària](#), Hort del Clot, o els Hort Comunitaris de Can Batlló, hi ha una assemblea general per prendre les decisions que afecten l'hort, i, també, múltiples comissions. Així, s'autogestionen.

D'altra banda, les entitats externes que gestionen horts comunitaris han de coordinar-se sempre amb els tècnics de l'Ajuntament i els assessors tècnics (és el cas, per exemple, de l'empresa privada que assessora tècnicament el programa ["Horts al Terrat"](#)). A més, aquestes organitzacions externes de vegades poden exercir funcions de facilitació entre els participants (és el cas, per exemple, de la cooperativa que opera com a gerent a [l'Hort al Mercat](#)). En el cas dels horts comunitaris privats, aquests es poden autogestionar o atorgar la funció gestora a una altra organització, com és el cas de [Metges Sense Fronteres](#). Finalment, els horts okupats sempre són autogestionats. Generalment, l'Ajuntament intervé com a mediador quan hi ha una amenaça de desnonament.

3.1.3.6 OBERT PERMANENTMENT, PARCIALMENT OBERT, AMB UN ÚS RESERVAT

Els horts comunitaris poden tenir diferents graus d'obertura a la resta del barri o a la resta de la societat. En alguns casos, sempre estan oberts a qui hi vulgui accedir (per exemple, [L'horta alliberada](#) o [L'hortet del forat](#)). En la majoria dels casos, s'obren parcialment, és a dir que els horts estan tancats amb clau, que algunes persones de l'entitat gestora tenen la clau per obrir-los i que s'obren sempre quan els encarregats estan als horts. En horts comunitaris privats o llocs amb una finalitat terapèutica explícita per a un col·lectiu vulnerable, els horts no solen estar

oberts a la resta de la societat. El seu ús està restringit excepte si es mostra el projecte a tercers que tenen com a objectiu conèixer-lo (com altres projectes, museus, escoles, etc.).

Hort okupat de l'Horta alliberada

3.1.3.7 HORTS ESCOLARS

Moltes escoles que formen part del programa municipal Escoles + Sostenibles disposen d'un hort com a eina educativa per a l'alumnat. A la primavera de 2018 es van identificar 355 horts escolars. Si bé són horts comunitaris per a la comunitat escolar, han quedat exclosos del treball de camp ja que la seva governança està molt lligada al projecte educatiu de cada escola.

3.1.3.8 PROJECTES D'AGRICULTURA SOCIAL

Les explotacions agrícoles d'agricultura social són projectes dirigits per organitzacions econòmiques, la finalitat principal de les quals no és la lucrativa sinó promoure el benestar social a través d'aspectes com la salut, el treball i l'empoderament de col·lectius en risc d'exclusió social. En molts casos són constituïdes com a cooperatives. A Barcelona, només un projecte entra en aquesta categoria: Can Calopa.

Can Calopa de Dalt

3.1.4 PRINCIPALS MOVIMENTS SOCIALS I ORGANITZACIONS COMUNITÀRIES QUE OPEREN EN HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Els principals moviments socials i organitzacions comunitàries que operen als horts d'alimentació compartida de la ciutat estan relacionats amb els mateixos horts comunitaris. Cada hort es converteix en una comunitat amb diferents nivells d'organització i formalitat. En el cas dels horts comunitaris okupats, els vincles amb altres moviments socials són més visibles, especialment els moviments socials veïnals o el mateix moviment okupa. Moltes persones que participen en altres moviments socials formen part o visiten aquests horts okupats. En el cas dels horts en sòl públic, les entitats d'horts es creen expressament, sovint per la cooperació entre diferents entitats, per signar un conveni amb un Districte, accedir a l'hort i tenir dret a gestionar-lo.

Algunes de les entitats que gestionen horts comunitaris són associacions de veïns (associacions juvenils, escoles, instituts, escoles d'estiu, grups familiars, colles de dones, *castellers*...), hospitals o centres de salut de barri, associacions escoltes, centres d'educació especial, centres d'immigrants, grups religiosos, *fab labs* (és a dir, tallers a petita escala de fabricació digital), entre d'altres.

Algunes organitzacions sense ànim de lucre estan treballant en usos terapèutics i inclusió social en horts comunitaris per a persones amb discapacitat, malalties mentals o lesions físiques, com a ATRA, *Associació Septimània*, *Fundació Hospital Sant Pere Claver*, *Coordinadora d'Entitats Pro Persones amb Discapacitat de Les Corts*, *Associació Centre d'Higiene Mental de Les Corts*, *Associació Catalana de Traumatismes Cranioencefàlics i Dany Cerebral TRACE*, *Fundació Cardenal Vidal i Barraquer*, *Associació per a la Rehabilitació del Malalt Psíquic AREP*, *Associació Promotora de Serveis especials Atencions Terapèutiques ASPROSEAT*, *Fundació Els Tres Turons*.

El Banc dels Aliments rep l'excedent d'alguns horts comunitaris de Barcelona i els distribueix entre la seva xarxa.

Hort okupat de l'Horta Alliberada (Sants)

3.1.5 PRINCIPALS EMPRESES DEL SECTOR PRIVAT QUE OPEREN ALS HORTS DE L'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Un dels principals operadors promotors d'horts comunitaris a Barcelona és la [Cooperativa Tarpuna](#). Es va fundar l'any 2012 i actualment gestiona deu horts comunitaris en diferents municipis catalans, entre ells, un a Barcelona, i actua com a consultoria per a municipis en matèria d'horts urbans. També organitzen l'Aplec de l'agricultura urbana, una trobada - més o menys - anual catalana per intercanviar experiències entre hortolans.

Moltes altres entitats privades sense ànim de lucre treballen amb persones amb diversitat funcional (per exemple, la Fundació Tres Turons, la Fundació Hospital Sant Pere Claver o la Fundació Cardenal Vidal i Barraquer).

Finalment, la presència d'empreses privades als horts comunitaris és mínima, ja que només unes poques empreses estan finançant horts comunitaris a Barcelona. Per exemple, la Fundació La Caixa ha finançat almenys un hort comunitari terapèutic. O l'Hort al Mercat va informar que una empresa privada estava entusiasmada amb el projecte i va donar el sistema de reg per al seu hort (Entrevista 2).

D'aquestes organitzacions, la cooperativa Tarpuna és l'única una mica més activa en matèria de governança externa. Forma part de la xarxa publico-comunitària Agròpolis i actua com a grup de pressió en els Ajuntaments per avançar en el model d'horts comunitaris dins dels horts urbans. La resta, en el moment en que es realitza aquesta recerca, no participen en cap altra estructura de govern.

3.1.6 LA RELACIÓ ENTRE ELS DIFERENTS ACTORS DELS HORTS DE L'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Generalment, els actors de l'àmbit dels horts d'alimentació compartida col·laboren.

Pel que fa als discursos, l'hort comunitari representa un lloc comú de consens retòric sobre els seus beneficis. Els discursos generals, enquadraments discursius i objectius dels actors convergeixen majoritàriament al voltant d'aquest tema.

Els elements principals del discurs tenen a veure amb el poder dels horts per construir comunitat, amb els beneficis (físics i mentals) que comporten per als participants o amb el potencial que tenen com a eina per fomentar la inclusió social. Per exemple, els horts es poden considerar com una eina per promulgar i demostrar les contribucions socials de les persones funcionalment diverses. Part dels aliments que produeixen aquests hortolans es dirigeixen al Banc dels Aliments, generant valor social per als donants i els receptors. Com ens va dir un entrevistat:

També donem els aliments. La donació es fa regularment. Ells [el Banc dels Aliments] són actors passius que reben els aliments i, a partir d'aquí, els cuinen i fan que les persones amb discapacitat assumeixin aquest paper de contribuir a la societat. I això per a nosaltres és molt important. Perquè al cap i a la fi, les persones amb discapacitat lliuren els aliments de qualitat que produeixen alhora que dignifiquen amb aquest menjar de qualitat a les persones que van al menjador social. (Entrevista 3)

Amés, en el discurs dels horts urbans es mobilitzen valors ambientals positius, especialment el seu paper instrumental en la promoció de l'agroecologia a la ciutat, la contribució al verd i la lluita contra l'emergència climàtica.

L'Estratègia d'Agricultura Urbana (2019) descriu els beneficis ambientals i socials dels horts urbans de la següent manera:

Els horts urbans aporten una sèrie de beneficis i serveis ecosistèmics. Encara que es troben en un ecosistema urbanitzat, poden generar millores ambientals sobre el medi ambient, amb la qual cosa aconseguen, entre d'altres, els següents efectes:

- *Augmentar la biodiversitat.*
- *Recuperar hàbitats danyats per la construcció.*
- *Exercici de l'aigua i regulació microclimàtica.*
- *Millorar la qualitat de l'aire.*

[...]

Els beneficis que els horts generen per als ciutadans són múltiples i variats, com els següents:

- *Contribució a la seguretat alimentària i nutricional.*
- *L'educació ambiental i la recuperació dels coneixements agraris aporten valor afegit a l'alimentació i als professionals que hi treballen.*
- *Foment del reciclatge i la reutilització.*
- *Foment del treball col·lectiu, la participació i el compromís.*

- *Fomentar els vincles socials i les relacions intergeneracionals.*
- *Generació de recursos i autoocupació.*
- *Inclusió, salut i benestar de col·lectius vulnerables.*

(EAU, 2019:29)

3.1.6.1 ESPAIS DE COORDINACIÓ ENTRE HORTS

Tot i que els diferents participants d'horts coneixen la resta de horts de la ciutat, les interaccions i col·laboracions entre participants dels diferents hort són mínimes. El manteniment dels horts ja implica molta feina, i sempre hi ha una necessitat de més participació en els projectes, de manera que els participants se centren principalment en els seus projectes, activitats i relacions dins de les seves comunitats. No obstant això, poden col·laborar amb altres horts quan sigui necessari col·laborar. La majoria d'aquestes col·laboracions tenen una motivació instrumental pel que fa a l'accés als recursos de cultiu i/o demandes específiques al govern local. Com un entrevistat va esmentar:

Pel que fa a la gestió dels recursos, sumem veus perquè necessitem certes coses en agricultura urbana que són molt difícils d'aconseguir. Si actuem com una xarxa, és més fàcil pressionar-los i aconseguir-los. Per exemple, a la majoria de horts, fem compost. No obstant això, tenim una limitació: ens falta material ric en carboni. Com que tots tenim aquesta mateixa necessitat, intentem pressionar [la Regidoria de] Agricultura Urbana a l'Ajuntament perquè generen molts residus rics en carboni que trituren [mitjançant poda, per exemple]. Aconseguir que ens la donin semblaria fàcil, però costa una miqueta. Sí, això és una cosa que tots actuem com una xarxa per fer lobby. (Entrevistat 2)

Cap xarxa d'horts urbans articula específicament els diferents horts comunitaris de la ciutat. Un cop l'any, però, es fa una trobada d'agricultura urbana organitzada per Tarpuna, que generalment mobilitza projectes a Catalunya. Com a excepció, el 2021 també van mobilitzar projectes de tot l'Estat Espanyol. En aquestes trobades, els participants comparteixen les seves experiències i reptes. Un entrevistat va explicar què van fer a la trobada del 2021:

En l'assemblea vam parlar de quines eren les problemàtiques que tenien els horts urbans que estaven a Sevilla o que estaven a Bilbao. Després es van escollir uns quants temes que eren com els que preocupaven més i vam fer com grups de treball. I vam acabar amb unes conclusions que algú va escriure, per posar en comú i conèixer horts de diferents llocs d'Espanya. (Entrevistat 4).

A més, a Barcelona hi ha una xarxa com [Agròpolis](#), una xarxa públicocomunitària impulsada per l'Ajuntament de Barcelona, on alguns actors poden trobar-se i compartir l'objectiu de col·laborar per transformar el sistema alimentari de Barcelona a través dels valors de la sobirania alimentària i l'agroecologia. Alguns actors dels horts comunitaris participen en aquesta xarxa i es connecten amb un espai més ampli amb diferents actors preocupats per transformar el sistema alimentari (és a dir, no només els horts urbans). Molt ocasionalment, però, a Agròpolis hi ha sessions que només se centren en els horts urbans.

3.2 PRINCIPALS ELEMENTS FACILITADORS I BARRERES PELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

3.2.1 PRINCIPALS ELEMENTS FACILITADORS PELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Considerar els horts comunitaris en el planejament urbanístic

Un element facilitador fonamental dels horts comunitaris és considerar-los en el planejament urbanístic. Aquesta consideració s'està produint cada vegada més, però encara hi ha molt marge de millora. Mentre que el departament de l'Ajuntament de Barcelona que treballa més directament en els horts urbans ha elaborat alguns reglaments interns i plecs tècnics perquè els urbanistes tinguin en compte, sovint, la incorporació de criteris podria ser més senzilla entre els servidors públics (sobretot de diferents àmbits). Com ens va dir un entrevistat:

Igual que quan es posen una àrea de gossos i una àrea d'exercicis per a la gent gran o uns jocs infantils, doncs també es pensa en un hort per fer jardineria o agricultura comunitària per a la gent gran. Això cada vegada, entra més en el planejament, tot i que sempre hi hauria de ser, no sempre hi és. Vull dir que també s'ha de reivindicar molt. Hi ha molt desconeixement. Per exemple, hem pogut posar en els plecs tècnics de jardineria, quines necessitats hi ha per fer un hort urbà. Això també ha sigut una cosa que hem fet des de dintre [del propi Ajuntament]. Podem compartir aquest plec tècnic amb un districte que ha licitat un espai per veure

el potencial d'un hort urbà. Són petites coses que anem millorant dins de la normativa. (Entrevistat 1).

Accés a finançament

Un dels principals elements facilitadors dels horts comunitaris és l'accés a fons de finançament estable. Els horts comunitaris comporten costos diferents (alguns són variables i d'altres estructurals), i els horts necessiten finançament. Molts reben finançament inicial, o bé l'Ajuntament cobreix directament les despeses de muntatge dels espais. Tot i així, després d'això, la inversió en horts és generalment molt limitada. De vegades, els horts comunitaris proposen projectes específics de finançament i reben suport (per exemple, la creació d'un espai de compostatge comunitari), però generalment organitzen activitats de recaptació de fons per cobrir les seves despeses (Entrevistat 4).

Una manera que funciona en tres o quatre ubicacions per tenir un finançament estable és formar part o vincular-se a un equipament municipal (és a dir, un espai d'aprenentatge ambiental o un centre cívic). Canviar la classificació oficial dels horts urbans i considerar-los un tipus específic d'equipament municipal, similar a la consideració que tenen els centres cívics, podria ser una manera d'obtenir un finançament bàsic i estable i una potencial estabilitat. Ho reconeix el mateix Ajuntament, és a

L'hort del terrat

dir, des de tots els àmbits, districtes i professionals implicats (EAU, 2019). Com va dir un entrevistat:

Per a mi, un hort és un equipament públic igual que un centre cívic [...] Es fan activitats regulars i hi ha una dinàmica de funcionament que opera a través d'una comunitat. Per tant, el que trobem a faltar i el que s'està reclamant, sobretot des de les entitats i inclús des dels propis districtes i l'Ajuntament, és que sigui considerat com a equipament. Jo penso que això és una de les claus de volta que podem tenir. Me'n recordo quan vam començar a fer El jardí del silenci de Gràcia. Dèiem: "És que som un centre cívic, sense parets". És a dir, [aquests horts] fan la feina d'un centre cívic perquè allà van les entitats, s'organitzen activitats setmanals, etcètera. Hi ha uns aprenentatges per part de la comunitat, però no se li diu centre cívic. Els horts queden com una classificació a part del que seria un equipament municipal. [...] Si es considerés un equipament municipal, tindria pressupost per gestionar-lo. Seria gestió cívica o licitació, però hi hauria un pressupost petit o gran que s'hauria de complementar, potser cobrant activitats i entrades. (Entrevistat 1)

Falta d'aplicació de la normativa de seguretat alimentària

En molts horts comunitaris hi ha una collita o un excedent de collita enviat al Banc dels Aliments per distribuir-lo entre la seva xarxa. Tot i que en teoria la normativa catalana de seguretat alimentària s'hauria d'aplicar a qualsevol aliment donat, això poques vegades s'aplica, i els aliments frescos ecològics produïts a la ciutat s'envien a famílies vulnerables. Aquesta manca d'aplicació, en realitat, beneficia les organitzacions de la societat civil. Un funcionari ha explicat que aquesta regulació es refereix originàriament a una normativa ramadera que no s'ajusta a la

realitat del que es produeix actualment amb els horts urbans. Tal com ho explicaven:

Sí, teòricament no podem donar els aliments. És a dir, definit per la normativa sanitària de la Generalitat, l'autoconsum fa referència al consum familiar. Més enllà de la porta de casa teva, és a dir, de la teva família, dels teus familiars, convivents al pis o a la casa, el que sigui, no podries donar. Tampoc si hi ha una transacció econòmica. Per tant, un banc d'aliments ja seria una cosa que s'hauria de regular. Com que de moment tot això de l'agricultura urbana és molt nou... I sobretot, actualment no es pot fer perquè abans no es podia fer. És a dir, es tracta d'un paquet [normatiu] que existia dins de la normativa urbanística dirigida principalment a les activitats ramaderes. Calia retirar els dejeccions de la ciutat a causa del risc de contaminació i risc sanitari. Però l'agricultura urbana s'està desenvolupant, [aquesta regulació] s'hauria de revisar. L'agricultura urbana utilitza compost vegetal. No hi ha risc. L'únic risc potencial és la contaminació de sòls que podrien haver estat industrials al centre de la ciutat. Doncs bé, tot això és una normativa que encara s'ha d'adaptar. El nou Pla d'Ordenació Urbana ho està tenint en compte. (Entrevista 1)

De fet, el reglament de *Mans al Verd* (vegeu l'apartat següent) diu explícitament: "Els horts urbans destinaran la totalitat de la seva producció a l'autoconsum del jardiner i/o al subministrament gratuït d'aliments a persones vulnerables, ja sigui directament o mitjançant la mediació d'entitats que treballen en ajuts socials" (Ajuntament de Barcelona, 2020).

Support tècnic

Un altre element facilitador per als horts comunitaris és que el personal compleixi la funció de suport tècnic. En molts casos, aquesta funció consisteix a organitzar el treball diari, preparar els materials, distribuir les tasques, guiar els participants, supervisar les seves tasques i estar disponible en cas de dubtes o malentesos. Si bé aquesta xifra suposa un cost per a l'Ajuntament, ha emergit com notablement important, sobretot en els horts que no són autogestionats. Com esmenta un entrevistat:

Funciona millor quan hi ha una presència real de persones tècniques que són els que expliquen [les coses que s'han de fer] i presten atenció al que fan. [...] Ens assegurem que els horts funcionin bé amb la seva presència i acompanyament. A més, ho hem vist. Quan aquesta persona ha estat present, la producció ha crescut. Hi ha hagut molt bones collites i tothom ha estat content. (Entrevistat 3)

A més, s'ha identificat en molts horts comunitaris la necessitat d'un rol que faciliti les relacions i ajudi a afrontar els conflictes interpersonals.

Participació flexible

En alguns horts, la participació i la implicació són elements facilitadors. Generalment, es tracta dels horts que treballen en parcel·les comunes però que tenen personal. Un tècnic organitza el treball i guia els participants al llarg de les tasques. Aquesta disponibilitat també permet més flexibilitat per part dels participants, ja que independentment de si venen a l'hort, algú cobrirà el treball necessari i estarà disponible per rebre nous participants. Com va dir un entrevistat:

Aquí tenim la sort de comptar amb molts participants. Oferim un model de participació molt flexible. La gent es compromet a venir un dia a la setmana, però com que tot el treball és comunitari, si algun dia falta no passa res. Per tant, la gent sap que pot apuntar-se i anar participant. [...] El que fa que participi tanta gent és perquè ens hem allunyat del model d'hort de parcel·les que surten a sorteig, que és com funcionen molts horts municipals. Hi ha 20 llocs on la gent té dos o tres anys per estar en aquesta parcel·la, i després han de marxar. Aquí durant tot l'any les inscripcions estan obertes. Qualsevol persona pot passar i apuntar-se al moment i participar al hort fins i tot aquell dia. A més, això facilita que la gent, quan té la disponibilitat, participa. I comencen, i s'enganxen. [...] Els participants venen molt a participar aquí perquè saben que és un model que està molt pensat per a gent que està començant a fer l'hort. No fa falta cap tipus d'experiència prèvia perquè sempre hi ha un tècnic que dona instruccions com fer les tasques que s'han de fer aquell dia. I, llavors, això també fa que molta gent vulgui participar. (Entrevistat 2)

3.2.2 PRINCIPALS BARRERES ALS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Accés als espais de cultiu

La principal barrera per ampliar els horts comunitaris de Barcelona és l'accés al sòl. Barcelona és una ciutat densa i compacta, amb pocs espais sobre el terreny per crear horts comunitaris. Aquesta barrera també afecta la quantitat d'aliments i el tipus de cultius que es poden conrear als horts comunitaris. Això significa que els cultius que necessiten més espai (per exemple, cultius extensius) no es troben generalment als horts comunitaris urbans.

Els escassos espais públics que potencialment es podrien destinar als horts comunitaris competeixen directament amb altres usos socials (per exemple, escoles i altres infraestructures socials), de manera que, si bé en principi hi ha una disposició general per ampliar els horts urbans, hi ha un enfocament d'avaluació cas per cas per part de l'Ajuntament de Barcelona. Aquesta competència entre els diferents usos dels espais públics/comunitaris es dona en horts a terra i horts al terrat (on trobem, per exemple, competència entre plaques solars i horts comunitaris).

A més, els espais públics que acullen horts comunitaris sovint estan lligats a arrendaments temporals (és a dir, alguns d'ells de dos anys), la qual cosa els impedeix planificar adequadament el seu projecte a mitjà termini i aboca les comunitats d'horts a una situació permanent d'incertesa sobre el seu futur. Com diu un entrevistat:

Pot semblar molt agosarat, però hi ha raons per demanar que, com a mínim, fos un període de deu anys [pel contracte de l'hort comunitari]. Perquè a nivell associatiu està claríssim que quatre, com s'ha demostrat, es pot arribar a aguantar bé, i fins a deu, si els quatre primers els has fet, també pots arribar. [...]

Però aleshores, per què demanàvem 10? Perquè l'única manera de plantejar coses a mitjà termini és tenir la garantia de que podràs portar ho a terme. En dos anys, ni tan sols pots pensar en introduir una nova hortalissa, ja dos anys seria molt just per a determinar si realment ho havies aconseguit o no. (Entrevistat 4)

Malgrat aquestes limitacions, i si bé l'espai és una barrera important per avançar en els horts urbans de la ciutat, també proporciona una raó de pes per promoure els horts comunitaris en els programes d'agricultura urbana en lloc d'un model més individualitzat. Com diu un entrevistat:

Hi ha un obstacle que és la limitació de l'espai. L'espai de Barcelona és molt limitat a l'àrea metropolitana i en general, a la majoria de projectes hi ha més demanda de participants que espai disponible. Gestionar això, l'única alternativa és que es faci a través de projectes comunitaris. El model de persona individual no és viable per disponibilitat d'espai (Entrevistat 2).

Finançament i accés a altres recursos

Una segona gran barrera per als horts comunitaris són els fons mínims per a aquests projectes, tant públics com privats. D'una banda, tot i que augmenta lentament, l'Ajuntament no té un pressupost significatiu per a això. Tal com recull l'Estratègia d'Agricultura Urbana:

La majoria de districtes reclamen més recursos per disposar d'espais per a horts comunitaris. Cal disposar d'un pressupost per donar suport a aquestes iniciatives (EAU, 2019: 26).

D'altra banda, molt pocs fons privats donen suport a aquestes iniciatives. Pel que sabem, una empresa privada ha donat diners per sufragar el cost del sistema de reg d'un hort, i un hort terapèutic té finançament de la *Fundació La Caixa*.

Mentrestant, els projectes d'horts comunitaris tenen algunes despeses, principalment relacionades amb les necessitats materials (és a dir, eines de cultiu, planter, sistema de reg, contenidors de compostatge...) i, per tant, tenen una necessitat permanent de finançament extern. Tot i que tots aquests projectes tenen costos estructurals (per exemple, l'aigua), que cobreix l'Ajuntament, molts d'aquests projectes (excepte els projectes per a gent gran, els horts terapèutics i els que contracten gestors) han d'idear maneres de finançar aquests costos. De vegades, aquestes activitats es converteixen en donacions dels participants, activitats d'autorecaptació o marxandatge. Atorguen finançament per al projecte, però en general, els projectes comunitaris tendeixen a estar en una situació de certa precarietat. Com va dir un hortolà entrevistat:

Necessitem que se substitueixin eines i que s'hagi de substituir el sistema de reg. Fins i tot si comprem l'hivernacle, de vegades sembrar llavors no sempre funciona i necessitem comprar planter o més llavors. [...] Al meu entendre, anem molt justos. Podríem estar fent-ho molt millor. Aquestes xarxes [xarxes per protegir els cultius contra els ocells] es poden veure al nostre voltant, portem tres anys discutint quin tipus hem de comprar. Vam acabar comprant el més barat i per tant, no van durar gaire. Si tinguéssim una font de finançament més estable, aquestes discussions no existirien, i jo no estaria aquí tenint problemes de reg. Tindríem un sistema de reg correctament instal·lat. Som autosuficients dins de l'escassetat. Fem el que podem.
(Entrevista 4)

De vegades, els mateixos horts són els que no volen sol·licitar fons públics (i possiblement encara menys si fossin fons privats). Als horts comunitaris

autoorganitzats trobem posicions contràries a les subvencions que argumenten la necessitat de no desenvolupar relacions de dependència amb les institucions públiques i, per tant, generalment es posicionen en contra de rebre finançament de les institucions públiques. Com explica una entrevistada:

Vam debatre si demanar subvenció o no per a les compostadores. Hi havia un grup [a la nostra comunitat d'horts] que deia que no, perquè això de les subvencions complicava i tal... Es va arribar a acceptar perquè era una cosa molt concreta, però llavors es va qüestionar que si hi havia altres projectes així, si els havíem de subvencionar nosaltres, havíem de tenir una font més segura de finançament. Així que es va decidir que es pagaria a l'any 10 euros per cada soci.
(Entrevistat 4)

Una altra barrera per als horts és l'accés a recursos addicionals necessaris per al ple funcionament dels horts, com l'electricitat i la matèria orgànica rica en carboni. L'electricitat als horts és necessària per mantenir les llavors guardades a les neveres. D'aquesta manera, els horts poden reproduir les seves llavors i mantenir-les durant períodes de temps més extensos, fora de perill dels ratolins. Com ens va dir un entrevistat:

Una altra història va ser que des del primer moment, després dels 5.000 euros que ens vam gastar en planters, va quedar clar que havíem de guardar les llavors. Així, vam dissenyar l'hort per seleccionar diverses plantes per obtenir les seves llavors. Vam crear el banc de llavors i, finalment, vam comprar un hivernacle. Però les llavors van acabar sent menjades pels ratolins. No teníem una nevera específica per guardar-los. Per això exigim una presa de llum.
(Entrevista 4)

Per fer compost comunitari, posem tot verd allà, però la [matèria] marró, que serien les branques de la poda, no se'ns permet fer-la. I, a més, si ho féssim nosaltres mateixos, l'hauríem de triturar. Triturar-ho a mà, que ja ho vam intentar fer, és vertaderament complicat. Vam aconseguir comprar nos una trituradora de llum, i vam aconseguir que ens donessin llum unes hores a la setmana des de la caseta de jardiners. Però ho vam aconseguir nosaltres mateixos després de molta lluita. (Entrevista 4)

Sòls contaminats

Una altra barrera que es troba en molts projectes és l'existència de sòls contaminats. En alguns punts de Barcelona, especialment als districtes amb un fort passat industrial (Sant Martí, Ciutat Vella, Sant Andreu, Sants), sovint no és possible cultivar agricultura ecològica comunitària sobre el terreny. L'Ajuntament ha detectat cada vegada més casos de contaminació del sòl en horts potencials. Quan hi ha risc de sòls contaminats, l'Ajuntament sol·licita una anàlisi del sòl. Si són positius, estableixen "taules de cultiu" fins que puguin trobar els fons per descontaminar el sòl subterrani (és a dir, eliminar el sòl contaminat i portar terra nova a l'espai). Segons un tècnic de l'Ajuntament, aquesta descontaminació, realitzada per l'Agència de Residus de Catalunya, és costosa.

Ara tenim un pressupost fixe per organitzar les parcel·les, posar una tanca i fer algunes analítiques de sòl. Si diem: "Aquest sòl no es pot fer servir", hem de segellar-lo i després posar unes taules de cultiu fins que tinguem fons per descontaminar-lo. Descontaminar, tal com fa l'Agència de Residus de Catalunya, és costós. Estem treballant amb universitats per explorar altres maneres de descontaminar [...]. Mentrestant, "és hivern". Buidem i traiem la terra i la posem terra nova. Però, per descomptat, l'estructura

del sòl triga molts anys a establir-se... La contaminació del sòl és una barrera en el sòl subterrani. (Entrevista 1)

L'emergència climàtica

L'emergència climàtica afecta cada vegada més els horts comunitaris de Barcelona. L'augment de les temperatures, els llargs estius i l'escassetat d'aigua són algunes de les barreres específiques amb què es troben els hortolans. Molts hortolans formen part de comunitats vulnerables i l'exposició a la calor durant llargues hores és una amenaça que poden haver d'evitar. Com diu un entrevistat:

Un altre repte important és la crisi climàtica. Participar en un hort és cada vegada més hostil. Durant l'estiu, l'horta és dura i mentre estem oberts a treballar amb el públic en general, els grups que més participen al nostre hort són persones grans. Són gent jubilada, i participar en dies amb molta calor és difícil per a ells. Estem anant a un model en el qual fem tasques de manteniment durant juliol i agost. Plantem el mínim. Els participants tenen la sort de que els cultius que es fan aquells mesos són molt productius. Per tant, en un bancal de pebrots, hi ha molts pebrots. No cal plantar-ne cinc. Intentem tenir només la meitat de l'hort plantat a l'estiu per reduir aquesta càrrega de treball en els mesos més calorosos. Però, malauradament, l'estiu és cada vegada més llarg. I encara som a l'octubre, i la setmana passada encara estàvem passant calor aquí. Això dificultarà bastant fer horts comunitaris perquè el treball a l'hort serà molt dur durant quatre o cinc mesos a l'any. Relacionat amb això, també hi ha una manca d'aigua, que malauradament serà pitjor. I en molts casos, s'identifica l'agricultura urbana com a consumidora d'aigua, la qual cosa fa que de vegades se'ns talli l'accés a l'aigua. (Entrevistat 2)

En els darrers anys, l'escassetat d'aigua i l'augment de les temperatures s'han convertit en dues barreres per al funcionament dels horts comunitaris de Barcelona. La sequera que viu Barcelona a causa de l'emergència climàtica ha obligat l'Ajuntament a aplicar mesures de sequera als horts augmentant l'eficiència i minimitzant el consum d'aigua. Com va dir una entrevistada del departament de Parcs i Jardins de l'Ajuntament:

Veiem que l'aigua, sobretot amb relació a la temperatura, serà un factor molt limitant. [...] No és viable. Tot el que està relacionat amb l'estalvi, l'aigua, l'ús de l'aigua, ús d'aigua de la pluja, tot això, ens falta moltíssim. En aquests moments és un obstacle. És a dir, estem regant amb aigua de boca i això és un pecat mortal. [...] El que hem tancat ha sigut el reg a manta. És a dir, els hi hem tret les mànegues i els hem donat regadores. Regues amb l'aigua justa. [Ho vam fer amb] la gent gran. A la gent dels horts comunitaris, en principi la majoria ja tenien els regs instal·lats gota a gota. (Entrevistat 1)

L'entrevistada també assenyala que potser caldria invertir més recursos en desenvolupar millors sistemes de captació i reciclatge d'aigües pluvials o grises i reduir l'ús de l'aigua de l'aixeta, especialment davant la crisi climàtica. L'escassetat d'aigua i els problemes que comporta, i la necessitat de buscar fonts d'aigua addicionals també són esmentats per un altre entrevistat que treballa en un hort:

L'accés a l'aigua és el que més ens ha faltat aquest estiu. Ens ha faltat tant que ja no teníem previst plantar tot l'hort per a l'estiu perquè ja sabíem que hi hauria falta d'aigua. Tot i així, del que vam plantar, vam tenir

problemes per mantenir les plantes vives perquè faltava aigua. [L'Ajuntament] ens va baixar la pressió de l'aigua, no arribava l'aigua i no podíem regar. I crec que això és una cosa que afecta tots els horts. La majoria dels horts municipals es reguen amb aigua de la xarxa. És un recurs molt car. Seria molt beneficiós obtenir fonts d'aigua addicionals per a l'agricultura urbana. (Entrevistat 2)

Personal i assessorament tècnic en agricultura i presa de decisions collectives

Disposar d'un tècnic que comparteixi coneixements agrícoles, els orienti en les diferents tasques agrícoles o els doni suport s'ha identificat repetidament com un element de millora dels horts comunitaris (EAU, 2019). Tot i que el programa municipal amb gent gran implica cinc tècnics, això no és suficient per cobrir la demanda. A més, mentre que l'assessorament tècnic amb coneixements agrícoles, també s'ha identificat com a necessària la presència d'un perfil de tècnic amb habilitats de facilitació, ja que moltes vegades cal consensuar algunes normes bàsiques de funcionament, i les dinàmiques comunitàries impliquen visions oposades, interessos diferents i/o l'aparició de conflictes que cal abordar. Tot i que els tècnics agrícoles de vegades exerceixen aquest paper de facilitació social, o algunes organitzacions busquen aquest assessorament tècnic específic en altres llocs, s'ha identificat la necessitat de cobrir aquest rol per millorar la participació i reduir els conflictes interns. Com va dir un entrevistat:

La realitat de la comunitat i del veïnat moltes vegades no és tan comunitària. [Imagineu-vos] que tenim un arbre fruiter, i és un arbre per a tothom. Quan collim, tindrem uns fruits a compartir. Doncs això no passa. No hi han fruites madures perquè hi ha gent que va primer a collir la fruita verda perquè no se l'emporti el veí. Hem de treballar en això, però no tenim ningú dedicat [professionalment] a fer-ho: treball de participació. Com es prepara una assemblea? Com funciona? Com

prenem decisions? Com es treballa després en els temes, per comissions o altres? Aquest treball s'ha de fer. (Entrevistat 1)

Disposar de més personal també garantiria una millor atenció als col·lectius vulnerables per garantir que rebin prou suport.

Cultura individualitzada

Una barrera important per potenciar la participació en aquests projectes és la inèrcia de la cultura individualitzada i els seus xocs amb les dinàmiques comunitàries i els projectes comunitaris. Aquesta cultura individualitzada promou l'apropiació i privatització d'espais col·lectius o la producció col·lectiva d'aliments. La idea del dret a parcel·les/eines/producció individuals està molt estesa, i algunes persones han d'ajustar les seves expectatives quan s'uneixen a un hort comunitari. Com diu un entrevistat:

Una barrera per a la participació és la manca d'una cultura del bé comú i del funcionament comunitari, és a dir, la meva, la meva, la meva. "Això és meu. Aquesta és casa meva. Li vaig posar un cademat". Per descomptat, treballar en comú i per a un projecte comunitari va en contra d'aquest corrent extern que et diu que ho tens tot privat, que tothom té rentadora, i que no ho comparteixes amb els teus veïns ni amb ningú. És per això que molta gent primer diu: "Oh, vull una parcel·la en un hort". "Doncs no. Vols treballar en un hort? Tindreu una parcel·la comunitària". "Eh?". (Entrevistat 4)

Implicació dels participants

Una altra barrera que afecta els horts comunitaris, especialment aquells amb una estructura de governança autoorganitzada, és el grau variable

d'implicació dels participants. Aquesta barrera s'accentua per les conseqüències de la sobrecàrrega de treball i la sobrerresponsabilitat que això comporta per a la resta de participants. Com va dir un entrevistat:

A nivell de participació, una cosa que no tenim a la nostra consciència és això del comunitari. Queda molt bé com a paraula. És preciós per a parlar-ne, però a l'hora del dia a dia, de la responsabilitat que implica la comunitat i com t'hi poses tu per a que això funcioni, llavors no ens hi dediquem tant. (Entrevistat 4)

Tot i que la cultura individualitzada esmentada més amunt pot influir en aquesta altra barrera, també és important tenir en compte que la diversitat de qüestions que influeixen en aquesta implicació limitada va més enllà d'aquest aspecte (per exemple, les persones amb càrregues de treball de cura tenen menys temps per participar-hi).

Manca de coherència del govern local

Una barrera addicional i relacionada amb l'accés a l'espai de cultiu seria la limitada coordinació entre les diferents àrees de l'Ajuntament (per exemple, entre el Departament de Parc i Jardins i els tècnics urbanistes de cada districte o entre qualsevol àrea que desenvolupi horts urbans i els urbanistes). Tenir en compte les recomanacions d'aquests urbanistes seria convenient a l'hora de crear nous horts comunitaris. Aquesta consideració podria millorar l'estabilitat dels horts comunitaris. Tal com recull l'Estratègia d'Agricultura Urbana:

Hi ha una manca de coordinació amb els serveis d'ordenació territorial del districte. Seria important incloure recomanacions urbanístiques a l'hora de planificar nous horts o gestionar espais potencials per desenvolupar activitats agrícoles. [...] Els projectes d'agricultura urbana i mediambientals no es consideren transversals. Això crea una visió molt segmentada dels projectes i una manca d'alineació

a l'hora de treballar en objectius comuns. (EAU, 2019, pàg.24)

Prohibició de venda de la producció d'aliments urbans

La prohibició de vendre aliments produïts dins de l'àrea urbana és una barrera per ampliar els horts comunitaris, segons alguns participants (vegeu més avall l'apartat 3.2.3). Actualment, aquesta prohibició implica que tots els productes han d'anar destinats a l'autoconsum, i amb això coincideixen alguns horts comunitaris. No obstant això, altres horts comunitaris, especialment aquells on participen perfils més vulnerables, consideren aquesta prohibició com una barrera. Suprimir aquesta prohibició implicaria l'autogeneració d'ingressos que, o bé es podrien destinar al propi projecte, directament (a través del benefici econòmic produït per les vendes), o bé indirectament (amb el finançament estalviat per l'Ajuntament que podria finançar més projectes) finançant altres organitzacions que fan treballs similars. Fins i tot podria crear ocupació per a alguns grups socials (vulnerables). Com va explicar un entrevistat:

Evidentment, si hi hagués un benefici econòmic, ens beneficiaria. [No poder vendre la collita] és una de les coses que frena. [A l'Ajuntament] tenim aquest pressupost assegurat perquè aquests horts són una inversió municipal. Però, per descomptat, [la prohibició de venda] és clarament un fre a l'hora d'expandir-se, per exemple. Si s'aixequés la prohibició, d'una banda, [les organitzacions participants neurodiverses] podrien autofinançar-se. Després, a més llarg termini,

això podria convertir-se en un model perquè les organitzacions d'aquest sector guanyin diners. Per exemple, podria ser una font d'ocupació per als centres especials de treball. Seria fantàstic. Potser no seria així per a la majoria dels que hi participen perquè és un perfil en el qual no poden treballar, però hi ha una part que probablement podrien. O una part a la qual encara no hem arribat i que sense dubte se'n podria beneficiar. (Entrevista 3)

Zones no regulades

La prohibició de vendre també està impedit l'emergència de pràctiques innovadores en l'agricultura urbana, que podrien crear valor econòmic per als hortolans, com ara produir brots ecològics a les taules de cultiu. Aquesta prohibició, sumada a la manca real de regulació del tipus de cultiu que es pot donar als horts, crea una situació d'incertesa sobre què es pot fer i què no es pot fer en aquests espais de cultiu potencials. Com un entrevistat va esmentar:

Tota l'agricultura que es pot fer a les teulades s'hauria de regular, que aquesta és la que és a-legal, no il·legal. És a dir, no hi ha cap mena de regulació. Per exemple, aquí no hi ha residus. Bé, si fas hidropònic hi ha l'aigua, però la reciclem moltes vegades. Però, en principi, no hi ha cap normativa que impedeixi fer brots amb taula de cultiu, i tot això s'ha de regular. És a dir, a nivell normatiu també tenim molta feina a fer. (Entrevista 1)

3.2.3 INTERESSOS CONTRAPOSATS ENTRE ELS DIFERENTS ACTORS IMPLICATS EN L'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Un dels principals aspectes que generen conflicte d'interessos entre els actors és la prohibició de la comercialització d'aliments a l'àrea urbana. Si bé aquesta prohibició constitueix una barrera per a alguns hortolans urbans (per exemple, els projectes en què grups vulnerables utilitzen els horts amb finalitats terapèutiques que podrien crear valor i més retorn a la resta de la societat), altres grups comunitaris consideren que és una regulació convenient. En aquests grups, en els quals ja existeixen tensions a causa de diferents visions sobre l'hort (és a dir, més productivistes vs. més holístiques), aquest canvi podria potencialment introduir algunes tensions en alguns projectes comunitaris si part dels seus hortolans ho consideressin una oportunitat per avançar en la visió productivista.

És important destacar que suprimir aquesta prohibició implicaria canviar el Pla General Metropolità (PGM), la qual cosa, al mateix temps, implicaria abordar debats polítics més amplis sobre els múltiples temes que regula aquest Pla. Per tant, tot i que la demanda de supressió d'aquesta prohibició és recurrent i afirmada per molts actors, inclòs l'Ajuntament, el canvi només serà possible un cop es modifiqui totalment el PGM. Aquest conflicte d'interessos no ha afectat significativament les relacions entre els grups d'actors.

D'altra banda, mentre que una normativa catalana prohibeix les donacions d'aliments dels horts, la manca d'aplicació estricta permet que les donacions arribin a poblacions vulnerables a través del banc d'aliments de la ciutat. A més, aquesta manca d'aplicació beneficia no només els receptors d'aliments que obtenen verdures saludables, fresques i, majoritàriament, ecològiques, sinó també els hortolans que formen part de comunitats vulnerables (és a dir, persones amb discapacitat) per a les quals proporcionar aliments per a altres representa una acció significativa. Per a aquestes comunitats d'hortolans, poder contribuir a la societat és un element crucial en les seves vides. Els excedents, per tant, emergeixen com un aspecte essencial de les seves activitats amb potencial social.

Finalment, el model comunitari està configurant cada vegada més el que són els horts d'alimentació compartida a Barcelona. Els principals programes d'horts urbans i el finançament públic afavoreixen els models d'horts comunitaris. Per exemple, fins i tot quan un hortolà passa el màxim nombre d'anys en un hort, es redirigeix cap a un hort comunitari.

3.3 LA INFLUÈNCIA DEL CONTEXT CULTURAL I SOCIOECOLÒGIC EN ELS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

3.3.1 CARACTERÍSTIQUES DEL CONTEXT CULTURAL DE LA CIUTAT ESPECIALMENT RELLEVANTS PER ALS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Barcelona té una llarga tradició de moviments socials i organització col·lectiva (Sánchez Belando, 2015). Les diferents entitats dels barris de la ciutat creen un capital social valuós. Aquests moviments han influït en l'urbanisme barceloní a través de demandes concretes o de processos de presa de decisions més directes (García-Ramon i Albet, 2000). La força dels moviments socials i, més concretament, dels moviments autònoms a Barcelona ha ajudat a ampliar els horts comunitaris i okupats durant l'última dècada, vinculant i reforçant els horts comunitaris amb diferents entitats veïnals. Al mateix temps, la influència dels moviments autònoms també afecta les polítiques internes de finançament dels horts d'alimentació compartida, ja que el finançament públic sovint es considera negativament com un blanqueig institucional i preval una cultura DIY independent, encara que precària econòmicament.

A més, atès que la cultura s'expressa típicament a través dels patrons i la naturalesa de les relacions interpersonals, el model d'hort comunitari probablement no es podria implementar en tots els contextos culturals (és a dir, possiblement no podria implementar-se als països europeus nòrdics). El model d'hort comunitari està relacionat amb una societat més collectivista en què els individus tendeixen a confiar en les xarxes socials existents en comparació amb les societats individualistes, on les persones tendeixen a triar contínuament quan formar i abandonar vincles (Schug, Yuki i Maddux, 2010).

A més, la forma urbana de Barcelona condiciona el tipus d'horts alimentaris que es poden crear. La compacitat i densitat de la ciutat, la manca de sòl buit i les construccions arquitectòniques típiques (illa de cases) afavoreixen l'aparició d'horts en terrats.

3.3.2 CARACTERÍSTIQUES DEL CONTEXT SOCIOPOLÍTIC DE LA CIUTAT ESPECIALMENT RELLEVANTS PER ALS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

Arran de la crisi econòmica del 2008, quan els plantejaments d'austeritat dominaven l'arena política, el govern de *Convergència i Unió* va desenvolupar el 2012 el Pla de Solars Buits per impulsar iniciatives temporals en solars buits. Aquest Pla va ser un exemple de l'emergència del que alguns autors anomenen "urbanisme temporal" (per exemple, Ferreri, 2021) o la "política del mentrestant" (Cruz Gallach i Martínez Moreno, 2016). Es refereixen a destinar un pressupost a projectes de petita escala i comunitats que organitzen temporalment activitats en espais buits. Tot i imposar precarietat a curt termini per a les comunitats, aquest pla també va permetre simultàniament un canvi en el model dominant d'horts comunitaris per a la gent gran. Nous perfils d'usuaris formant comunitats van començar a poblar els espais d'horts comunitaris facilitats per l'Ajuntament.

Des que *Barcelona en Comú (BComú)* va guanyar el govern local el 2015, els horts d'aliments compartits s'han multiplicat durant dos cicles electorals. Durant aquest període s'ha potenciat el Programa Mans Verds i s'han multiplicat els horts destinats a finalitats terapèutiques. A més, l'Ajuntament va publicar l'Estratègia d'Agricultura Urbana el

2019 i l'Estratègia d'Alimentació Saludable i Sostenible 2030, el 2022. La publicació d'aquestes dues estratègies indica la voluntat de dotar de més centralitat i suport a l'agricultura urbana en general i als horts comunitaris en particular.

Si bé el sector públic és un actor social important que concedeix un finançament (molt limitat) per als horts comunitaris, la difusió dels horts comunitaris finançats amb fons públics també ha promogut l'aparició de horts addicionals en locals privats. No obstant això, en general, no hi ha molta inversió privada en horts comunitaris a la ciutat.

Durant els últims cicles electorals, també hi ha hagut desnonaments d'horts en propietats privades. No obstant això, després dels processos participatius impulsats pel *govern de BComú*, alguns horts històrics ocupats (*El forat de la vergonya*) també s'han convertit en equipaments públics de gestió comunitària.

L'actual govern del PSC (a partir del juny del 2023) sembla tenir un plantejament continuista pel que fa als horts urbans.

3.3.3 CARACTERÍSTIQUES DEL CONTEXT ECOLÒGIC I CLIMÀTIC DE LA CIUTAT ESPECIALMENT RELLEVANTS PER ALS HORTS D'ALIMENTACIÓ COMPARTIDA

L'emergència climàtica és molt i cada vegada més rellevant per als horts compartits a Barcelona. És una barrera rellevant en molts horts, especialment durant els mesos més calorosos de l'any. La sequera persistent que afecta Catalunya i, per tant, la ciutat de Barcelona, també afecta els horts d'alimentació compartida, i l'escassetat d'aigua s'està convertint en un element que afectarà cada vegada més el tipus de cultius que es podran conrear així com les parts de l'hort que es podran conrear. Així mateix, a mesura que augmentin les temperatures i s'expandeixin els períodes de calor estival, també augmentarà les dificultats de participació de les persones vulnerables (especialment de la gent gran).

A més, la contaminació del sòl del passat industrial de la ciutat és crucial pels horts d'alimentació compartida. La presència de sòls contaminats comporta enormes conseqüències tant per al sector públic com per a les iniciatives d'alimentació compartida. Els primers poden descontaminar el sòl o proporcionar sòl alternatiu i infraestructures per al cultiu. Sigui com sigui, el cost de la instal·lació de l'hort augmentarà significativament. D'altra banda, és probable que les iniciatives implicades experimentin un retard important en el seu projecte per disposar de l'espai de cultiu i hauran d'esperar les respostes del sector públic al problema o demanar un trasllat (la qual cosa també pot implicar una llarga espera).

4. CONCLUSIONS

Les dades recollides en aquest informe mostren alguns dels aspectes més rellevants que configuren la governança dels horts alimentaris compartits a Barcelona. Hem categoritzat els diferents tipus d'horts d'alimentació compartida i els elements que poden explicar la seva diversitat. Hem descrit les principals normatives que afecten aquests horts. Hem identificat les principals àrees implicades per l'Ajuntament en aquests horts i les principals fons públics que reben. També hem identificat les principals barreres i elements facilitadors d'aquesta activitat, hem identificat els principals conflictes d'interessos entre actors i hem analitzat aquests elements tenint en compte els seus contextos culturals, sociopolítics i ecològics.

Els resultats mostren que, malgrat els discursos institucionals favorables i les predisposicions cap als horts d'alimentació compartida, la seva presència i suport són mínims. La manca de coherència institucional i coordinació entre els diferents àmbits que s'ocupen dels horts d'alimentació compartida dificulta la seva expansió i el diàleg amb els agents implicats. El model d'horts que cada vegada prioritza més l'Ajuntament són els horts comunitaris. Aquest model podria augmentar els beneficis socials i de salut dels horts d'alimentació compartida, augmentar les interaccions socials entre els hortolans i millorar les seves habilitats organitzatives. Tot i que avançar en aquest model també és un camí valuós per democratitzar l'accés als horts a una part més significativa de la població, la quantitat d'espais de cultiu (tant a terra com a les terrasses) encara és mínima en comparació amb la mida de la ciutat i la seva població. Per tant, es necessita més espai, suport institucional i finançament privat i públic per ampliar els horts d'alimentació compartida a la ciutat.

A més, tot i que alguns horts comunitaris es troben situats en entitats privades, hi ha molt poc finançament disponible de fons privades per finançar horts comunitaris. Una de les conclusions que més crida l'atenció és, precisament, la tímida presència del sector privat en aquest tema. Involucrar aquest sector podria convertir-se en una oportunitat per mobilitzar fons, ampliar horts i involucrar grups socials addicionals.

També hem identificat una manca d'aplicació de la normativa que afecta els horts d'alimentació compartida. D'una banda, la manca d'aplicació de les lleis de seguretat alimentària pel que fa a les donacions d'aliments beneficia els horts d'alimentació compartida i els grups vulnerables que reben els aliments que produeixen. D'altra banda, l'assumpció subjacent darrere de la manca d'aplicació de la llei de sanitat vegetal és que tots els horts d'alimentació compartida practiquen l'agricultura ecològica. La manca de mecanismes de control per verificar les pràctiques ecològiques en els horts d'alimentació compartida demostra ingenuïtat o indiferència per part de l'Ajuntament respecte a les possibles conseqüències dels plaguicides per a la salut de les persones i la salut de l'ecosistema urbà.

La inexistència d'una activa xarxa d'horts comunitaris també planteja una dificultat per als hortolans per coordinar-se entre ells. Aquesta xarxa podria identificar barreres comunes i alinear els seus discursos i prioritats. D'aquesta manera, perden l'oportunitat de convertir-se en una entitat organitzada i augmentar la seva influència sobre el govern local i sobre la resta de la societat.

5. RECOMANACIONS

A l'Ajuntament de Barcelona

- Augmentar el finançament i els recursos disponibles
  - Considerar els horts com a equipaments municipals
  - Crear un programa específic per a horts comunitaris.
  - Facilitar el compromís del sector privat amb els horts d'alimentació compartida
  - Augmentar els pressupostos per a horts urbans a l'Ajuntament
  - Crear directoris públics de finançament per als hort comunitaris amb potencials fons de finançament.
  - Facilitar recursos addicionals (electricitat, material per al compost)
- Sistematitzar el procés de facilitar l'accés a materials i serveis de cultiu (per exemple, crear formularis en línia oficials i accessibles per sol·licitar electricitat, trituradora, material ric en carboni per a la fabricació de compost, etc.).
- Millorar l'accés als espais de cultiu.
- Potenciar la coordinació dins de l'Ajuntament.
  - Fer complir les directrius dels horts urbans.
- Augmentar el suport tècnic (tant per als coneixements agrícoles, com per a la facilitació de grups)
- Crear el rol de coordinador de participació comunitària dins de l'Ajuntament per proporcionar suport directe als horts comunitaris.
- Adaptar-se a l'emergència climàtica (per exemple, crear ombres i sistemes de captació d'aigua).
- Trobar millors maneres de descontaminar els sòls.
- Crear una estructura d'incidència pels horts comunitaris de la ciutat.

- Crear una plataforma pública per centralitzar tota la informació i comunicar sobre els horts comunitaris
- Incloure l'agricultura urbana en el planejament i la regulació urbanística
- Desenvolupar una regulació flexible per adaptar-se a la diversitat en termes de regulacions, per exemple, la possibilitat de vendre productes si és sense ànim de lucre
- Revisar la normativa de seguretat alimentària per incloure excepcions per a les donacions de verdures acabades de produir.

Al sector privat

- Considerar la possibilitat de finançar horts d'alimentació compartida
- Crear horts d'alimentació compartida en locals privats
- Col·laborar amb altres organitzacions en la gestió d'horts d'alimentació compartida ubicats en locals privats

Als horts d'alimentació compartida

- Flexibilitzar les estructures de participació
- Promoure eines de facilitació entre els participants
- Considerar la possibilitat de sol·licitar finançament públic o privat
- Crear una xarxa estable d'horts urbans comunitaris
- Millorar la comunicació

6. REFERÈNCIES

Ajuntament de Barcelona (2013). Pla del verd i de la biodiversidad de Barcelona 2020. Barcelona.

Ajuntament de Barcelona (2020). Anàlisi jurídica d'aspectes concrets a resoldre relatius al model agroecològic i de sobirania alimentària que vol implantar-se a la ciutat de barcelona amb el desplegament de l'estratègia d'agricultura urbana. Horts urbans i activitat agrícola. Barcelona.

Ajuntament de Barcelona (2021). Pla natura 2030. Barcelona.

Ajuntament de Barcelona (2022). Observatori d'Agricultura Urbana. Anàlisi dels horts urbans de Barcelona. Barcelona. Available in: <http://hdl.handle.net/11703/133367>

Ajuntament de Barcelona (2023a). Urban Agriculture Website. Accessed 26 December 2023. Available in: <https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/es/que-hacemos-y-porque/ciudad-verde-y-biodiversidad/estrategia-agricultura-urbana>

Ajuntament de Barcelona (2023b). Hort de l' Avi website. Accessed 26 December 2023. Available in: https://ajuntament.barcelona.cat/gracia/es/el-distrito-y-sus-barrios/vallcarca-i-els-penitents/equipamientos/hort-urba-de-lavi_99400100007

Ajuntament de Barcelona (2023c). Web de l'Hort urbà Masia de Can Mestres. Consultat el 26 de desembre de 2023. Disponible a: https://guia.barcelona.cat/es/detall/hort-urba-masia-can-mestres_98180122541.html

Ajuntament de Barcelona (2023d). Web d'Horts urbans. Consultat el 26 de desembre de 2023. Disponible a: <https://ajuntament.barcelona.cat/personesgrans/ca/canal/horts-urbans>

Ajuntament de Barcelona (2023e). AgroVallbona: una finestra al camp que transformarà el barri. 17/02/2023 Available in: https://www.barcelona.cat/infobarcelona/ca/tema/urbanisme-i-infraestructures/agrovallbona-una-finestra-al-camp-que-transformara-el-barri_1255581.html

Ajuntament de Barcelona (2024) Horts al Terrat. Accessed 8 January 2024. <https://ajuntament.barcelona.cat/dretsocials/ca/innovacio-social/horts-al-terrat>

Sánchez Belando, M. (2015). Les polítiques culturals de proximitat en el paradigma de la ciutat creativa: el cas del programa de centres cívics a la ciutat de Barcelona. *Política i Societat*, 2015, vol. 52, num. 1, p. 125-152.

BOE (2002). Llei 43/2002, de 20 de novembre, de sanitat vegetal". Consultat el 26 de desembre de 2023. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2002-22649>

BOE (2003). Llei 14/2003, de 13 de juny, de qualitat agroalimentària. Consultat el 8 de gener de 2024. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2003/BOE-A-2003-14567-consolidado.pdf>

Camps-Calvet, M., Gorostiza, S., & Saurí, D. (2022). Alimentar la ciutat i fer la revolució: dones i agricultura urbana a Barcelona durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939). *Antípodes*, 54 (4), 1021-1042.

Xai, A. H. (2016). El Forat de la Vergonya: el conflicte entre la ciutat i la ciutat habitada. *Hàbitat i Societat*, (9).

Cruz Gallach, H., & Martínez Moreno, R. (2016). I si «mentrestant» creem institucions comunitàries?: Els buits urbans com a oportunitat. *La utilització temporal dels buits urbans*, 172-183.

Domene, E., & Saurí, D. (2007). Urbanització i naturaleses produïdes a classe: Els horts de la Regió Metropolitana de Barcelona. *Geofòrum*, 38(2), 287-298.

James McEldowney, Servei Europeu d'Investigació Parlamentària (EPRS) (2017), Anàlisi en profunditat: agricultura urbana a Europa, patrons, reptes i polítiques. ISBN978-92-846-2506-2 [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA\(2017\)614641_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614641/EPRS_IDA(2017)614641_EN.pdf)

Ferreri, M. (2021). *La permanència de l'urbanisme temporal: normalitzar la precarietat en l'austeritat Londres*. Amsterdam University Press.

Garcia-Ramon, M. D., & Albet, A. (2000). La Barcelona preolímpica i postolímpica, un 'model' per a la regeneració urbana avui?. *Medi ambient i planificació A*, 32(8), 1331-1334.

Idescat (2023) Densitat de població. Sèries per al 2022. Consultat el 26 de desembre de 2023. Disponible a: <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=aec&n=15228&lang=en>

Roca, E. (2000). *Montjuic, la muntanya de la ciutat* (Vol. 123). Institut d'Estudis Catalans.

Schug, J., Yuki, M., & Maddux, W. (2010). La mobilitat relacional explica les diferències entre i dins de la cultura en l'autodivulgació als amics propers. *Ciències psicològiques*, 21 (10), 1471-1478.